

บทที่ 2

ประวัติการแสดงบทบาทนางวิพาร์ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ

ในบทนี้จะกล่าวถึงบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ 4 ฉบับ คือฉบับอยุธยา ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ฉบับกรมศิลป์ากร และฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เช่นสำราญ รวมถึงประวัติการแสดงบทบาทนางวิพาร์ ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ เพื่อทราบถึงรูปลักษณะ บทบาท ลักษณะนิสัย รวมถึงบุคลิกของนางวิพาร์โดยมีเนื้อหา ดังนี้

2.1 บทละครที่ใช้ประกอบการแสดง

- 2.1.1 บทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับอยุธยา
- 2.1.2 บทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับพระราชนิพนธ์
ในรัชกาลที่ 2
- 2.1.3 บทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับกรมศิลป์ากร
- 2.1.4 บทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536
โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เช่นสำราญ
- 2.1.5 รูปลักษณะ บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิกของ
นางวิพาร์ ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์

2.2 ความเป็นมาของการแสดงบทบาทนางวิพาร์ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์

- 2.2.1 ความเป็นมา
- 2.2.2 รูปแบบการแสดง
- 2.2.3 ผู้สืบทอด

2.1 บทละครที่ใช้ประกอบการแสดง

บทละครที่ใช้ประกอบการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์มี 4 ฉบับ คือ

1. ฉบับอยุธยา
2. ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2
3. ฉบับกรมศิลป์ากร
4. ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เช่นสำราญ
โดยมีเนื้อหา ดังนี้

2.1.1 บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับอยุธยา

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐาฉบับอยุธยานี้ สันนิษฐานว่าเป็นบทละครสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเทียบจากตารางเปรียบเทียบอักษรไทย ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชถึงสมัยรัตนโกสินทร์ จากหนังสือแบบอักษรโบราณ และพบว่ามีความคล้ายคลึงกัน รวมถึงการสะกดคำ จำนวนหลายตัวที่ต่างไปจากปัจจุบันซึ่งตรงกับสมัยกรุงศรีอยุธยา ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

คำ	จำนวนเก่า	จำนวนปัจจุบัน
เปลี่ยว ตรงกับ เปลี่ยว	เห็นชรแต่แม่ผู้เคี้ยวเปลี่ยวใจ	เห็นแต่แม่ผู้เคี้ยวเปลี่ยวใจ
ถ่ ตรงกับ ถะ	ต่างเอามาถ้ว้วยพระกุมาร	ต่างเอามาถววยพระกุมาร
ฝ่ง ตรงกับ ฝั่ง	เข้าไปคูที่ฝ่งสังเกศไว้	เข้าไปคูที่ฝั่งสังเกศไว้
เป็ด ตรงกับ เป็ด	ยกหีบมาเป็ดผ้าขึ้นคูลัน	ยกหีบมาเป็ดผ้าขึ้นคูลัน

จากการค้นพบต้นฉบับบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐาฉบับอยุธยาที่เป็นสมุดไทย มีทั้งหมด 45 เล่มดังต่อไปนี้

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและเส้น	ได้มาอย่างไร
1 186 ม.19	ไชยเชษฐา เล่ม 1	ตอนพระไชยเชษฐาหลงถ้อยคำของนางทั้ง 7 คน จึงให้เสนานำตัวนางสุวิงษาไปประหารชีวิตจนถึงท้าวสิงหลขนานนามหลานชายว่า เจ้า نارายณ์ธิเบศร์	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นตรง	หอพระสมุดฯซื้อเมื่อร.ศ.126 พ.ศ.2450
2 187 ม.19	ไชยเชษฐา เล่ม 2	ตอนท้าวธรรมิกไปเยี่ยมลูกชายและนางสุวิงษาผู้มีครรภ์แก่แล้วคลอดลูก นางทั้ง 7 คน แก่ล้งว่า	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นตรง	ได้จากกองการตั้งคิด เมื่อ

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
		ลูกของนางสุวิงษาเป็นท่อนไม้ จนถึงเจ้านารายณ์ธิเบศร์พาพ่อ ไปเฝ้าอัยกา			4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489
3 188 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 3	คอนพระนารายณ์ธิเบศร์ กลับ จากเที่ยวป่าแล้วเข้าเฝ้าพระเจ้า ดาเพื่อทูลขอให้ท้าวสิงหลผู้เป็น ตายกโทษให้พระไชยเชษฐ จนถึงเจ้านารายธิเบศร์ไปทูล ขอให้บิดามารดาคืนดีกันจน สำเร็จผล	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯชื่อ เมื่อร.ศ.126 พ.ศ.2450
4 189 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 4	คอนท้าวสิงหลให้พระไชย เชษฐ แต่งขันหมากกับนางสุวิง ษาใหม่ จนถึงทำพิธีวิวาห์พระ ไชยเชษฐกับนางสุวิงษาเป็น ครั้งที่ 2	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	คุณท้าว ภักขสาร ถวายหอ พระสมุดฯ 31 มกราคม พ.ศ.2460
5 190 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 5	คอนพระไชยเชษฐ ให้พี่เลี้ยง จัดส่งข่าวสารไปให้พระบิดา มารดาเรื่องทำพิธีวิวาห์ จนถึง ท้าวธรรมีกทูลลาท้าวสิงหล กลับเมืองหมันต์हरณา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	ได้มาจาก กองการ สังคีต เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489
6 191 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนพระไชยเชษฐ ตาม กวางทอง จนถึงไชยเชษฐอ่อน วอนปลอบนางโมราวิลาวรรณ ให้ช่วยแก้ไขให้ 4 เชษฐากลับ เข้าเมือง	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	สมบัติเดิม ของหอพระ สมุดฯ
7 192 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 2	คอนพระนารายณ์ธิเบศร์ อ่อน วอนท้าวสิงหลว่าอย่าฆ่าฟัน บิดาของตน จนถึงนารายณ์ ธิเบศร์ เอาบิดาของตนซ่อนไว้ที่	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	คุณท้าว ภักขสาร ถวายหอ พระสมุดฯ

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
		ริมประตูเมืองท้าวสิงหล			31 มกราคม พ.ศ.2460
8 193 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 3	ตอนพระไชยเชษฐ เข้าเฝ้าท้าว สิงหล จนถึงพระไชยเชษฐให้ที่ เลี้ยงแต่งสารไปถวายพระชนก ชนนี ให้เร่งยกพลมนครีมา เมืองท้าวสิงหลโดยด่วน	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระสมุด วชิรญาณซื้อ เมื่อปีร.ศ. 126 พ.ศ. 2450
9 194 ม.19	ไชยเชษฐ เล่ม 4	ตอนท้าวสิงหลให้พระไชย เชษฐแต่งขันหมากกับนางสุวิญ ชาใหม่ จนถึงทำพิธีวิวาห์พระ ไชยเชษฐกับนางสุวิญาเป็น ครั้งที่ 2	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	คุณท้าว ภักขสาร ถวายหอ พระสมุดฯ 31 มกราคม พ.ศ.2460
10 195 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 1	ตอนพระไชยเชษฐจับไล่ นางสุ วิญาออกจากเมือง จนถึงพระ ไชยเชษฐออกติดตามนางสุวิญ ชาไปถึงเมืองท้าวสิงหล จนได้ พบหน้าเมียและลูกชาย	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	คุณท้าว ภักขสาร ถวายหอ พระสมุดฯ 31 มกราคม พ.ศ.2460
11 196 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 2	ตอนนารีทั้ง 7 คน มีนางอุบลวดี เป็นต้นพูดเขาเย้ยพระไชย เชษฐ จนถึงเจ้านารายณ์ธิเบศร์ พาพ่อตัวเองเข้าเมืองแมวเขี้ยว	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระสมุด วชิรญาณซื้อ เมื่อปีร.ศ. 126 พ.ศ. 2450
12 197 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 3	ตอนพระนารายณ์ธิเบศ พาพ่อ ตนเข้าเฝ้าท้าวสิงหล จนถึงตอน พระไชยเชษฐแต่งสารถึงพระ ชนกชนนีให้ที่เลี้ยงนำสารไปยัง เมืองหมันคัทรธา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นมุก	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อร.ศ.126 พ.ศ.2450

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
13 198 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 1	ท้าวธรรมมีกคิดถึงพระไชยเชษฐ พระไชยเชษฐคิดว่านางสุวัญชา คลอดลูกออกมาเป็นท่อนไม้ จนถึงตอนพระไชยเชษฐแปลง ปลอมตัวไปกับลูกชาย	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อร.ศ.126 พ.ศ.2450
14 199 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 2	ตอนนางสุวัญชาห้ามทัพท้าว สิงหล จนถึงพระไชยเชษฐพบ กับเจ้านารายณ์ธิเบศร์ลูกชาย	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อร.ศ.126 พ.ศ.2450
15 200 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 3	ตอนพระไชยเชษฐหลงเข้าเมือง ท้าวสิงหลพ่อตา จนถึงทำพิธี อุปภิเษกไชยเชษฐกับนางสุวัญ ชาเป็นครั้งที่ 2	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อร.ศ.126 พ.ศ.2450
16 201 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 1	ตอนพระนางรำศมีกับพระศรีสุริ วงศ์ ลาพระบิดาไปเที่ยวเรียน ศิลปศาสตร์จนได้กับนางมณี รัตน์	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ จากกรม หมื่นนรวัฒน์ เมื่อ พฤษภาคม 2474
17 202 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 2	ตอนพระไชยเชษฐรำพึงคิดถึง นางสุวัญชา ไชยเชษฐไล่ฟัน นางทั้ง 7 คน จนถึงไชยเชษฐไป ตามนางสุวัญชา แล้วได้พบกับ นารายณ์ธิเบศ นารายณ์ธิเบศร์รับ อาสาไปขอโทษอภัยให้บิดา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	สมเด็จพระ ราชปิตุลา ถวายหอ พระสมุดฯ เมื่อ 6 พฤษภาคม 2474

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
18 203 ม.20	ไชยเชษฐ เล่ม 3	คอนพระไชยเชษฐไปพบลูก และเมีย,ท้าวสิงหลพ่อตา จนถึง เจ้านารายณ์ธิเบศร์ได้กับนาง ฟองทอง	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อ ร.ศ.128 พ.ศ.2452
19 204 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนพระไชยเชษฐมาอยู่แรมป่า 7 ราตรีให้หมอเต่าเอาช้างไป เที่ยวค้นหาก็ไม่พบช้างเผือกตัว สำคัญ จนถึงพระไชยเชษฐ ครวญคร่ำถึงเมียและลูกรัก	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อ ร.ศ.126 พ.ศ.2450
20 213 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 2	คอนคันทพระราชาธิพนธ์ รัชกาลที่ 2 คอนพระไชยเชษฐ ออกไปคล้องช้างในป่า ถึงคอน พระธรรมิกกับนางแก้วสัจจว่า กล่าวพระไชยเชษฐ	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	ได้มาจาก กองการ สังคิต เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489
21 205 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 3	คอนเจ้านารายณ์ธิเบศร์พาพ่อ ตัวเข้าเฝ้าท้าวสิงหลยกขา จนถึง พระไชยเชษฐแต่งสารถึงพระ ราชชนนีให้พี่เลี้ยงนำไปยังเมือง เหมันต์हरธา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อ ร.ศ.126 พ.ศ.2450
22 206 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 4	คอนพระไชยเชษฐให้สองเสนา นำสารไปกราบทูลพระชนก ชนนีให้มาในพิธีวิวาห์ของตน จนถึงท้าวธรรมิกกับพระมเหสี พร้อมด้วยลูกหลานลาท้าว สิงหลกลับเมือง	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อ ร.ศ.126 พ.ศ.2450

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
23 207 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนไชยเชษฐไปแรมอยู่ป่า 7 วัน ครวญคร่ำถึงนางสุวิญชาผู้มี ครรภ์แก่ จนถึงคอนนางสุวิญา คลอดลูก นางทั้ง 7 ลักลูกไปใส่ หีบฝังไว้ในไพรสถานต์	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นตรง	หอพระ สมุดฯชื่อ เมื่อ ร.ศ.126 พ.ศ.2450
24 208 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 2	คอนไชยเชษฐจำใจอาสาท้าว สิงหลพ่อตาออกรบทำสงคราม กับรณพักตร์ฯ ถูกไชยเชษฐฟัน แขนขาดทั้งสองข้างและต้องสร ของไชยเชษฐตาย	สมุดไทย ขาว	อักษรไทย เส้นหมึก	หอพระ สมุดฯชื่อ เมื่อ กรกฎาคม ร.ศ.127 พ.ศ.2451
25 209 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนพระไชยเชษฐคล้องช้าง และทำขวัญเจ้านารายณ์ธิเบศร์ จนถึงท้าวสิงหลประทานชื่อว่า นารายณ์ธิเบศร์หลังให้อยู่บน ปราสาททอง 7 ชั้น	สมุดไทย คำ สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นตรง	พระเจ้าว รวงศ์เธอ พระองค์เจ้า สุภาววรรค์ ถวายหอ พระสมุดฯ 28 พฤษภาคม 2450
26 210 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 2	คอนพระไชยเชษฐเข้าเฝ้าท้าว สิงหลพ่อตา จนถึงท้าวสิงหล พ่อตาคู่คำทำพระไชยเชษฐให้ มาสู้กัน	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น ดินสอ	สมบัติเดิม ของหอพระ สมุดฯ
27 211 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 3	คอนท้าวสิงหลชื่นชมกับนัคดา กลับมาขอโทษแทนบิดาต่อ ท่านดา จนถึงท้าวสิงหลยอมยก โทษให้และจัดพิธีวิวาห์กับนาง สุวิญชาให้คืนดีกันใหม่เพื่อคู่ เกียรติ	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นตรง	ได้มาจาก กองการ สังกัด เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
28 221 ม.21	ไชยเชษฐ เล่ม 4	คอนพระไชยเชษฐแต่งตั้ง พระชนนีให้เสนาไปถวายที่ เมืองหมันต์หรรษา จนถึงท้าว ธรรมมิกมาในงานพิธีวิวาท มงคลพระไชยเชษฐกับนาง สุวิญา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	สมบัติเดิม ของหอพระ สมุดฯ
29 215 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 5	คอนพระไชยเชษฐออกป่าเพื่อ ติดตามช้างเผือกตัวสำคัญแต่ไม่ พบ ทราบว่านางสุวิญชาคลอด ลูกออกเป็นท่อนไม้ จนถึงท้าว ธรรมมิกให้ออกติดตามนางสุวิญ ชา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย คินสอ	สมเด็จพระ ราชปิตุลา ถวายหอ พระสมุดฯ เมื่อ 6 พฤษภาคม 2474
30 216 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 10	คอนเจ้านารายณ์ธิเบศร์คิดถึง มารดาที่เมืองหมันต์หรรษา จนถึงนารายณ์ธิเบศร์ไปพักผ่อน อยู่ในป่าถูกสาวใช้ของนางกนิรี พาไปห้องนางฟองแก้ว	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	สถานายก กรมทรงซื้อ ไว้จากนาย พิน พินทโชติ บุตรนาย พลอย 24 กันยายน 2466
31 217 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนพระไชยเชษฐไปแรมอยู่ป่า 7 ราตรีครวญคร่ำถึงนางสุวิญา ผู้มีครรภ์แก่ จนถึงนางสุวิญา คลอดลูกนางทั้ง 7 คนลอบลัก ลูกไปใส่หีบไว้ในไพรสันต์	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	คุณท้าว กัณฑ์สาร ถวายหอ พระสมุดฯ 13 มกราคม พ.ศ.2460

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
32 214 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 2	คอนพระไชยเชษฐ์เสียดสินไชย ธนูไปที่เจ้านารายณ์ธิเบศร์สร กลายเป็นเอมโอรุโภชนาสร ของนารายณ์ธิเบศร์กลายเป็น ดอกไม้ จนถึงจำแหวนพระ ธรรมรงค์ที่นิ้วลูกชายได้	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	สมบัติเดิม ของหอพระ สมุดฯ
33 218 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนพระไชยเชษฐ์ไปพักแรม อยู่ป่า 7 ราตรีให้หมอเฒ่าเอา ช้างไปเที่ยวค้นหาไม้พบ ช้างเผือกตัวสำคัญ จนถึงพระ ไชยเชษฐ์คร่ำครวญถึงเมียและ ลูกรัก	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น รง	ได้มาจาก กองการ สังคีต เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489
34 219 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 2	คอนไชยเชษฐ์คร่ำครวญถึงนาง สุวิญาจนมีกษชุบหอม จนถึง นารายณ์ธิเบศร์ไปทูลขอท่านดา ให้ยกโทษแก่บิดาของตนและ ให้บิดามารดาดีกัน	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	พระเจ้าที่ นางเธอ พระองค์เจ้า จุจาร์คัน ราชกุมารี ประทาน หอพระ สมุดฯ 13 กรกฎาคม 2460
35 220 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนไชยเชษฐ์หลงถ้อยคำของ นางทั้ง 7 คน ให้เสนานำตัวนาง สุวิญาไปประหารชีวิต จนถึง ท้าวสิงหลขนานนามหลานชาย ว่า "นารายณ์ธิเบศร์"	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น รง	ได้มาจาก กองการ สังคีต เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
36 222 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนพระไชยเชษฐ์ประพาสป่า เพื่อเที่ยวหาช้างสำคัญ จนถึง นางสุวิญาถูกขับออกจาก เหมันต์หรรษาไปอยู่กับท้าว สิงหลบิดา	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	คุณท้าว ภักษสสาร ถวายหอ พระสมุดฯ 31 มกราคม พ.ศ.2460
37 223 ม.22	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอน ท้าว สิง หล พ บ กับ หลานชาย และให้ไชยเชษฐ์คืน ดีและจัดทำพิธีวิวาห์มงคลกับ นางสุวิญาใหม่ เพื่อเป็นการกู้ เกียรติยศอีกวาระหนึ่ง	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	ได้จาก กองการ ตั้งคิด เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489
38 227	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนไชยเชษฐ์มาแรมอยู่ป่า 7 ราตรี ให้หมอเฒ่าเอาช้างไป เที่ยวค้นหา ไม่พบช้างเผือกตัว สำคัญ จนถึงพระไชยเชษฐ์ คราวคร่ำถึงเมืงและลูกรัก	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	พระองค์เจ้า วงศ์จันทร ซึ่งกรมหมื่น พิทยานามา ประทาน หอพระ สมุดฯ 12 กรกฎาคม พ.ศ.2459
39 228 ม.23	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนไชยเชษฐ์ไปพักแรมอยู่ป่า 7 ราตรี นางวิหาร์พานางสุวิญ ษาไปหาลูกแล้วพากันไปเมืง สิงหล จนถึงท้าวสิงหลยกทัพ ออกมานางสุวิญาตามมาขอ	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้นรง	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อ ร.ศ.126 พ.ศ.2450

เลขที่	ชื่อเรื่อง	ใจความ	ชนิด	อักษรและ เส้น	ได้มา อย่างไร
40 225 ม.23	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนนางจำปาทองได้ใจจระเข้แล้วเอาไปปักเลี้ยงไว้ที่ในเวียงไชย	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	หอพระสมุด ซ็อนายล้อม เมื่อ 24 กันยายน พ.ศ.2460
41 224 ม.23	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนไชยเชษฐไปพักแรมอยู่ป่า 7 ราตรี นางวิฬาร์พานางสุวิญชาไปขุดลูก แล้วพากันไปเมืองสิงหล จนถึงท้าวสิงหลยกทัพกลับเข้าเมือง	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	สมบัติเดิม ของหอพระ สมุดฯ
42 225 ม.23	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนนางจำปาทองได้ใจจระเข้แล้วเอามาปักเลี้ยงไว้ที่ในเวียงไชย จนถึงรณพักครยกทัพมารบกับเจ้าเมืองสิงหล	สมุดไทย ขาว	อักษรไทย เส้นหมึก	หอพระ สมุดฯซื้อ เมื่อ ร.ศ.131 พ.ศ.2455
43 226 ม.23	ไชยเชษฐ เล่ม 1	คอนไชยเชษฐออกป่าติดตามช้างตัวสำคัญไม่พบช้างเผือก จนถึงไชยเชษฐออกติดตามนางสุวิญชาไปถึงเมืองท้าวสิงหล	สมุดไทย ขาว	อักษรไทย เส้น คินสอ	สมเด็จพระ ราชปิตุลาฯ ถวาย หอพระ สมุดฯเมื่อ 6 พฤษภาคม พ.ศ.2474
44 230 ม.23	ไชยเชษฐ	คอนไชยเชษฐออกติดตามนางสุวิญชา จนถึงพระไชยเชษฐได้พบกับลูกชายและลูกชายก็อาสาไปขอโทษเจ้าคานแทนบิดาตนเอง	สมุดไทย คำ	อักษรไทย เส้น คินสอ	ได้จาก กองการ สังกัด เมื่อ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489

ไชยเชษฐ เล่ม 1 เลขที่ 38 ไม่มีการระบุว่าเป็นมัดที่เท่าใด และเลขที่ 44 ไม่มีการระบุว่าเป็นเรื่องไชยเชษฐ เป็นเล่มที่เท่าใด

จากบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์จำนวน 45 เล่ม โดยแต่ละเล่มที่จัดเรียงไว้ไม่ได้เรียงลำดับเหตุการณ์ก่อนและหลังอีกทั้งยังมีใจความไม่ต่อเนื่องกัน เนื้อเรื่องมีลักษณะยาวและมีใจความเหมือนกัน คือนางทั้งเจ็ดทำอุบายแกล้งว่านางสุวิงชาคลอดลูกเป็นท่อนไม้ จนถึงพระนารายณ์ธิเบศร์พาพระไชยเชษฐาเข้าเมืองสิงหลและเข้าเฝ้าท้าวสิงหล จนกระทั่งพระไชยเชษฐากับนางสุวิงชาทำพิธีอุปภิเษกก็เป็นครั้งที่ 2 ซึ่งจะอยู่ในมดที่ 19 เล่มที่ 1,2,3,4,5 มดที่ 20 เล่มที่ 1,2,3 มดที่ 21 เล่มที่ 1,2,3,4 มดที่ 22 เล่มที่ 1,2,5 และมดที่ 23 เล่มที่ 1 สันนิษฐานว่าใจความดังกล่าวเป็นสาระสำคัญของเรื่องและเป็นที่ยอมรับการจัดแสดงบ่อยครั้ง ใจความตั้งแต่ต้นเรื่องจะเริ่มตั้งแต่นางจำปาทองได้ใจกระเซ้แล้วนำมาเลี้ยงไว้จนถึง พระนารายณ์ธิเบศร์ออกเดินทางจะไปหามารดา ระหว่างทางถูกสาวใช้ของนางฟองแก้วพาไปที่ห้องของนางฟองแก้ว บทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์ฉบับอุษยานี้ ได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิฬารไว้ในเล่ม 1 มดที่ 15,17,23 และ เล่ม 2 มดที่ 16,20

ลักษณะคำประพันธ์ของบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์

บทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์มีการแต่งเป็นกลอนบทละคร แบบกลอนสุภาพ ไม่ได้แบ่งเนื้อเรื่องเป็นตอน แต่มีลักษณะเป็นใจความยาวติดต่อกันไป บางบทจะมีคำว่า “เจรจา” โดยที่ผู้แสดงต้องเป็นผู้คิดคำเจรจาขึ้นด้วยตนเอง เนื่องจากมิได้เขียนบทเจรจากำกับไว้ให้ มีการเขียนชื่อเพลงที่หน้าบทกลอน เพื่อใช้บรรเลง ร้อง และรำทำบท และมีชื่อเพลงหน้าพาทย์ไว้หลังบทกลอนเพื่อการบรรเลง ลักษณะของกลอนบทละครนี้จะมีคำขึ้นต้นกลอนที่แตกต่างกันเป็นจำนวนมาก โดยมีลักษณะดังนี้

1. บรรยายถึงตัวละครที่มียศศักดิ์ เช่น พระมหากษัตริย์ พระมเหสี พระโอรส นางบาทบริจาริกาจะใช้คำขึ้นต้นว่า เมื่อนั้น เช่น “เมื่อนั้น องค์พระไชยเชษฐาธิเบศร์” หรือ “เมื่อนั้น เจ็ดนางพิโรธโกรธชิง” เป็นที่สังเกตว่าในบางครั้งหากมีการบรรยายถึงพระมเหสีหรือนางบาทบริจาริกาจะใช้คำขึ้นต้นว่า บัดนั้น เช่น “บัดนั้น เจ็ดนางนั่งฟังอยู่ในม่าน
2. บรรยายถึงตัวละครที่มียศรองลงมา เช่น พระพี่เลี้ยง เสนา นางกำนัลจะใช้คำขึ้นต้นว่า เมื่อนั้น บัดนั้น เช่น “เมื่อนั้น พระพี่เลี้ยงเคืองขัดอักษมาลัย” หรือ “บัดนั้น เหล่าพวกพนักงานถ้วนหน้า”
3. บรรยายถึงตัวละครที่เป็นสัตว์จะใช้คำขึ้นต้นว่า บัดนั้น เช่น “บัดนั้น วิฬารคิดแค้นถึงความหลัง”
4. บรรยายถึงตัวละครที่สำคัญในเรื่องเป็นครั้งแรกจะใช้คำขึ้นต้นว่า มาจะกล่าวบทไป เช่น “มาจะกล่าวบทไป ถึงท้าวหัตสนัยรังสันต์”

5. บรรยายถึงการเดินทางไป-มายังสถานที่ของตัวละคร จะใช้คำขึ้นต้นว่า ครั้น ครั้นถึง มาถึง เช่น “ครั้นเห็นเจ็ดนางหนีไป” หรือ “ครั้นถึงที่ประตูเวียงชัย” หรือ “ครั้นถึงท้องพระโรงรัฐ” หรือ “มาถึงเหมันต์เหมันต์พารา”

6. บรรยายถึงเวลา จะใช้คำขึ้นต้นว่า ครั้น เช่น “ครั้นพระสุริยขึ้นตะวันตกาย”

จากลักษณะคำขึ้นต้นของบทกลอนทั้ง 6 ข้อ ที่กล่าวมานี้ มีลักษณะของคำขึ้นต้นบทกลอน ที่ตัวละครที่มียศศักดิ์ เช่น พระมหากษัตริย์ พระมเหสี พระโอรส นางบาทบริจาริกา และการบรรยายถึงตัวละครที่มียศรองลงมา เช่น พระพี่เลี้ยง เสนา นางกำนัล สามารถใช้ได้ 2 แบบ ได้แก่ “เมื่อนั้น” และ “บัดนั้น”

บทละครเรื่องไชยเชษฐาธิราช ได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิพารไว้ในตอนต้นของเรื่อง กลางเรื่อง และท้ายเรื่อง โดยมีเนื้อเรื่องย่อดังกล่าวนี้

เนื้อเรื่องย่อบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิราช ที่ค้นพบเป็นสมุดไทยทั้ง 45 เล่ม

ทำอภัยนุราชเจ้าเมืองเวสาลีมีราชธิดาองค์หนึ่ง ถ้านางนั้นร้องไห้เมื่อใดก็บันดาลมีดอกจำปาทองร่วงลงมา จึงให้ชื่อกับนางว่า นางจำปาทอง วันหนึ่งนางไปเล่นน้ำในสระน้ำก็พบไข่จระเข้ นางจึงเก็บมาเลี้ยง เมื่อจระเข้นั้นโตขึ้นก็ทำร้ายคนในวังและชาวบ้านในเมือง ทำอภัยนุราชจึงจับไล่ นางจำปาทองออกจากเมือง โดยมีนางแม่วังนางจำปาทองเลี้ยงไว้ติดตามไปด้วย นางจำปาทองกระโดดน้ำเพื่อจะให้จระเข้นั้นกินนางเสีย แต่พระอินทร์ก็บันดาลให้มีดอกบัวกรวดผุดขึ้นมารับนางไว้ จระเข้จึงถูกคมของดอกบัวกรวดบาดและตายในที่สุด นางจำปาทองและนางแม่วังจะเดินทางกลับเข้าเมืองเวสาลี แต่พระอินทร์ก็บันดาลให้ไปทางทิศอื่น กระทั่งนางจำปาทองและนางแม่วังได้พบกับนทกษัตริย์ซึ่งเป็นยักษ์ตนหนึ่งที่เมื่อได้พบกับนางจำปาทองก็นิกรักนางนางจำปาทองและนางแม่วังตกใจกลัวพากันวิ่งหนีหลงเข้าไปในป่า จนได้พบกับพระฤาษี นางจำปาทองและนางแม่วังอาศัยอยู่กับพระฤาษี ทำวสิทลเป็นยักษ์ที่มีคุณธรรม มีเมตตา ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมแต่ไม่มีลูก คืนหนึ่งทำวสิทลฝันว่า มียักษ์นำดอกจำปาที่มีสีทองงดงามและมีปัสติคมาด้วยมาถวาย โหรทำนายว่าทำวสิทลจะได้ราชธิดาที่มีลักษณะงาม แต่นางนั้นจะมีเพื่อนผู้ติดตามอย่างประหลาด ไม่นานนักนทกษัตริย์ก็มากราบทูลว่า คนพบนางรูปงามตอนนี้พักอยู่กับพระฤาษี ทำวสิทลเห็นตรงกับที่ตนฝันไว้จึงเสด็จไปยังอาศรมของพระฤาษีในทันที ครั้นทำวสิทลเห็นนางจำปาทองก็ทราบทันทีว่าต้องเป็นราชธิดาที่ตนอยาก เพราะลักษณะของนางนั้น ดูผุดผ่อง งามเกินกว่าหญิงสามัญทั่วไป ทำวสิทลจึงขออนพระฤาษีมาเลี้ยงเป็นราชธิดา และให้ชื่อใหม่ว่า นางสุวิงษา

พระไชยเชษฐาเป็นโอรสของทำวสิทลและนางแก้วสังข์เจ้าเมืองเหมันต์พารา มีนางบาทบริจาริก 7 คน วันหนึ่งพระไชยเชษฐาพานางทั้ง 7 คน ไปประพาสป่า พระอินทร์รู้ว่าพระไชยเชษฐากับนางสุวิงษาเป็นคู่หมั้นกัน จึงแปลงกายเป็นกวางทองมาล่อพระไชยเชษฐา พระไชยเชษฐาเห็นว่ากวางนี้ลักษณะดีจึงสั่งให้ล่อมไว้หมายว่าจะจับกวาง แล้วสั่งไพร่พลว่าถ้ากวาง

หนีออกทางด้านใครจะถือว่าผู้นั้นมีความผิด กวางหนีออกทางด้านพระไชยเชษฐ พระไชยเชษฐ
เกิดความละอายจึงตามกวางไปโดยที่เลี้ยงทั้งสี่ติดตามไปด้วย กวางล่อให้พระไชยเชษฐเข้าไปใน
เมืองสิงหลแล้วกวางก็หายไป พระไชยเชษฐและพี่เลี้ยงทั้งสี่หลงเข้าไปในเมืองสิงหลกระทั่งถึง
สวน ทางด้านไพร่พลไม่เห็นพระไชยเชษฐกลับมา จึงพานางทั้ง 7 คน กลับเมืองหมันต์หรรษา
และทูลความให้ท้าวธรรมิกทราบ ท้าวธรรมิกจึงสั่งให้โหราทำนาย โหราทำนายว่าพระไชยเชษฐอยู่ที่
เมืองยัคน์แต่ปลอดภัย และจะได้หนีกลับเมืองมาท้าวธรรมิกและนางแก้วสัจจาจึงไม่ได้ออก
ติดตาม พระไชยเชษฐแต่อย่างใดในคืนนั้นนางสุวิญชาฝันว่าคนนั้นจะได้รุ่งเช้านางจึงออกไป
เดินเล่นในสวนพวกยัคน์ที่ตามนางสุวิญชามาเห็นพระไชยเชษฐและพี่เลี้ยงทั้งสี่เป็นมนุษย์หมางจะ
จับกินเป็นอาหารจึงไล่จับพระไชยเชษฐและพี่เลี้ยงทั้งสี่ตกใจจึงวิ่งหนีมาพบกับนางสุวิญชา พระ
ไชยเชษฐเห็นนางเป็นมนุษย์จึงเข้าไปขอความช่วยเหลือ นางสุวิญชาจึงห้ามไม่ให้พวกยัคน์ทำร้าย
พระไชยเชษฐและพี่เลี้ยงทั้งสี่ นางสุวิญชาจึงถามเรื่องราวของพระไชยเชษฐจนทราบว่าพระไชย
เชษฐเป็นกษัตริย์ นางสุวิญชาจึงพาพระไชยเชษฐเข้าเฝ้าท้าวสิงหล พระไชยเชษฐนี้รักนางสุวิญชา
จึงทูลขอยุติที่เมืองสิงหลนี้ก่อน ภายหลังจึงจะกลับ รณพัคค์เป็นเจ้าเมืองที่ยังไม่มีมหี ทราบ
ข่าวว่าท้าวสิงหลมีราชธิดาลักษณะงดงามยิ่งนัก จึงทูลขอนางสุวิญชาต่อท้าวสิงหลและขู่ว่าถ้าไม่ยก
นางสุวิญชาให้ รณพัคค์จะยกทัพมาทำสงครามกับเมืองสิงหล พระไชยเชษฐจำใจรับอาสาที่จะทำ
สงครามให้ได้ แต่ก็กังวลเพราะตนเป็นมนุษย์ไม่มีฤทธิ์เดชอย่างยัคน์ พระอินทร์จึงนำครมาให้
ครั้นเมื่อเวลาออกทัพรณพัคค์ ถูก พระไชยเชษฐฟันแขนขาดทั้งสองข้าง และต้องครของ
พระไชยเชษฐจนรณพัคค์ตายในที่สุด ท้าวสิงหลจึงยกนางสุวิญชาให้พระไชยเชษฐและทำพิธี
อุปภิเษกที่เมืองสิงหล จากนั้นพระไชยเชษฐจึงพานางสุวิญชากลับเมืองหมันต์หรรษา

ฝ่ายนางบาทบริจาริกทั้ง 7 คน คิดอธิษฐานนางสุวิญชาอยู่ตลอดเวลา ได้โอกาสที่นางสุวิญชา
ตั้งครรภ์แก่ใกล้ถึงกำหนดคลอด จึงทำอุบายว่ามีช่างเผือกลักษณะดีให้พระไชยเชษฐไปคล้อง แต่
พระไชยเชษฐหาเท่าไรก็ไม่พบช่างรูปร่างดีนั้น กระทั่งให้หมอเฒ่าเอาช่างไปค้นหาแต่ก็ไม่พบ
กระทั่งเวลาผ่านไปถึง 7 ราตรี พระไชยเชษฐรู้สึกคิดถึงนางสุวิญชาและลูก จึงครวญคร่ำด้วยอาการ
คิดถึง ในที่สุดพระไชยเชษฐก็ตัดสินใจกลับเข้าเมืองหมันต์หรรษา นางทั้งเจ็ดทำอุบายว่านาง
สุวิญชาคลอดลูกเป็นท่อนไม้ และลักลูกน้อยใส่หีบไปฝังไว้ในป่า เมื่อพระไชยเชษฐกลับมาถึง
นางทั้งเจ็ดจึงทูลความตามอุบายทั้งหมด พระไชยเชษฐโกรธมาก ถึงกับสั่งประหารชีวิตนาง
สุวิญชา แต่พี่เลี้ยงทั้งสี่ได้ทูลขอไว้ นางสุวิญชาจึงถูกขับออกจากเมืองหมันต์หรรษา โดยมีนาง
วิพาร์(นางแมว)ติดตามไปด้วย นางวิพาร์จึงบอกความจริงว่าพระโอรสถูกฝังไว้ในไพร่สานต์ ทั้ง
สองจึงช่วยกันขุดแต่ก็ไม่พบ นางวิพาร์จึงกล่าวว่ถ้าขุดพบนางวิพาร์จะรำลือฉวยฉวย ในที่สุดก็
ขุดจนพบ นางทั้ง 2 พร้อมด้วยพระโอรสจึงพากันมุ่งหน้าไปยังเมืองสิงหล ฝ่ายท้าวธรรมิกและนาง
แก้วสัจจาทราบข่าวว่า นางสุวิญชาตั้งครรภ์แก่ จึงเดินทางมาเยี่ยมนางสุวิญชาและพระไชยเชษฐ
เมื่อท้าวธรรมิกและนางแก้วสัจจาทราบเรื่องราวจึงว่ากล่าวพระไชยเชษฐ ท้าวธรรมิกให้ออก

ติดตามหานางสุวิญา ระหว่างนั้นเองพระไชยเชษฐาก็คิดขึ้น ได้รู้สึกรู้สึกลงถึงนางสุวิญาและลูกรักมาก จนร่างกายชুবอบบวม นางทั้งเจ็ดจึงพูดจาให้พระไชยเชษฐาเลิกคิดถึงนางสุวิญาและลูกแต่พระไชยเชษฐาก็ไม่ฟัง นางทั้งเจ็ดจึงว่ากล่าว เยาเย้ยพระไชยเชษฐาโดยมีนางอุบลวดีเป็นผู้นำ ยิ่งทำให้พระไชยเชษฐารู้สึกโกรธถึงกับไล่ฟันนางทั้งเจ็ด เมื่อนางสุวิญาถึงเมืองสิงหนคร นางสุวิญา นางวิหารและพระโอรสจึงเข้าเฝ้าท้าวสิงหนคร และนางสุวิญาได้เล่าความจริงทั้งหมดให้ท้าวสิงหนครฟัง ท้าวสิงหนครโกรธพระไชยเชษฐาถึงกับยกทัพไปตีเมืองเหมันต์นครตามนางสุวิญาตามมาขอไว้ ท้าวสิงหนครจึงยกทัพกลับเข้าเมือง และนึกถึงหลานจึงจัดพิธีทำขวัญให้หลาน พร้อมทั้งให้ยู่บนปราสาททองเจ็ดชั้นและตั้งชื่อพระโอรสว่าพระนารายณ์ธิเบศร์

วันหนึ่งพระนารายณ์ธิเบศร์ออกประพาสป่าและได้พบกับพระไชยเชษฐา จนเกิดการต่อสู้กัน แต่เมื่อพระไชยเชษฐายิ่งรุนแรงเสียสรีระสีกก็กลายเป็นเอมโอรโภชนา ศรของนารายณ์ธิเบศร์กลายเป็นดอกไม้ จึงรู้ความจริงว่าทั้งสองคนเป็นพ่อลูกกัน พระนารายณ์ธิเบศร์จึงอาสาไปขอโทษท้าวสิงหนคร และพาพระไชยเชษฐาเข้าเฝ้าท้าวสิงหนครผู้เป็นตา โดยให้พระไชยเชษฐาปลอมตัวเพื่อเข้าเมืองสิงหนคร เมื่อดังเมืองสิงหนครพระนารายณ์ธิเบศร์ให้พระไชยเชษฐาซ่อนตัวอยู่ที่ริมประตูเมือง นางวิหารแอบฟังอยู่หลังม่านจึงทราบเรื่องราวและรีบออกไปดู ก็พบพระไชยเชษฐาและพี่เลี้ยงทั้งสี่ นางวิหารได้โอกาสจึงว่ากล่าวเยาเย้ย ถากถาง พูดจากระทบกระทั่งกับพระไชยเชษฐา จนนางวิหารพอใจจึงกลับเข้าเมืองไป ฝ่ายพระไชยเชษฐาและพี่เลี้ยงทั้งสี่มิได้ตอบโต้ด้วยอาการโมโหแต่อย่างใด ได้แต่กล่าวคำขอโทษ เมื่อพระไชยเชษฐาได้พบกับท้าวสิงหนคร ก็กล่าวคำสำนึกผิดและขอโทษต่อนางสุวิญาและท้าวสิงหนคร ท้าวสิงหนครรู้สึกโกรธมากและไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่ท้าวสิงหนครถึงกับจะยกทัพไปตีเมืองเหมันต์นครอีกครั้ง พร้อมทั้งทำพระไชยเชษฐาให้มาสู้กันและจะฆ่าพระไชยเชษฐาด้วยตนเอง พระนารายณ์ธิเบศร์ได้ทูลขอชีวิตพระไชยเชษฐาไว้ ท้าวสิงหนครชื่นชมกับหลานที่มาขอโทษและขอชีวิตแทนบิดา ท้าวสิงหนครจึงยกโทษให้พระไชยเชษฐา ในที่สุดพระไชยเชษฐาและนางสุวิญญาก็เข้าใจกันท้าวสิงหนครจึงจัดพิธีอุปภิเษกให้พระไชยเชษฐากับนางสุวิญาเป็นครั้งที่ 2 พระไชยเชษฐาและพี่เลี้ยงทั้งสี่จึงแต่งสาร โดยให้สองเสนาไปส่งสารให้ท้าวธรรมิกและนางแก้วสังจาผู้เป็นบิดามารดาของตน มาร่วมพิธีอุปภิเษกของตนกับนางสุวิญาตามประเพณีอีกครั้ง เมื่อเสร็จพิธีอุปภิเษกแล้ว ท้าวธรรมิกนางแก้วสังจา ลูกหลาน พร้อมทั้งพระไชยเชษฐาและนางสุวิญาจึงลาท้าวสิงหนครกลับเมืองเหมันต์นคร

ครั้นเวลาล่วงเลยไป พระนารายณ์ธิเบศร์รู้สึกคิดถึงมารดา จึงออกเดินทางมุ่งหน้าไปยังเมืองเหมันต์นคร ระหว่างทางได้แวะพักแรมอยู่ที่ป่าในเขตเมืองพาราณสี และถูกนางปัจจาสาวิไลของนางฟองแก้วซึ่งเป็นกนิษฐแฝงตัวเข้าร่วมขบวนเสด็จ และได้พาพระนารายณ์ธิเบศร์ไปที่ห้องของนางฟองแก้ว แต่นางพนมวันที่เป็นพี่เลี้ยงของนางฟองทองผู้เป็นน้องนั้น มาเห็นเข้าจึงนำความไปบอกแก่นางฟองทองกระทั่งพระนารายณ์ธิเบศร์ได้ร่วมหลับนอนกับนางฟองทอง และได้ร่วมหลับนอนกับนางฟองแก้วในภายหลัง นางทั้งสองมีบุตรสองคนคือพระนาราศิรมิเป็นพี่และพระศรี

ศุริวงศ์เป็นน้อง ครั้นต่อมาพระนรารักษ์และพระศรีศุริวงศ์ได้ลาพระนารายณ์ธิเบศร์ นางฟองแก้ว และฟองทอง ไปร่ำเรียนทางด้านศิลปศาสตร์ และได้พบกับพระฤๅซึ่งแท้จริงแล้วเป็นพระอินทร์ แปลงกายมา พระฤๅประทานพระขรรค์แก้วให้พระนรารักษ์ กระทั่งพระนรารักษ์ได้พบกับนางมณีรัตนา และได้ร่วมหลับนอนกัน ซึ่งนางนั้นเป็นธิดาของท้าวหมักขวานและมีนางกาทะทาสเป็นที่เลียด พระนรารักษ์จึงพานางมณีรัตนาไปหาพระศรีศุริวงศ์ผู้เป็นน้อง ในระหว่างทางทั้งสองได้พบกับท้าวหัตถจักรผู้เป็นพญาอัศวกรอนครจักรวาลพารา มีนางปทุมมาสเป็นมเหสี มีมณฑาพญาமாகเป็นลูก ท้าวหัตถจักรกำลังจับสัตว์กินเป็นอาหารอยู่ในป่า ท้าวหัตถจักรจึงจับตัวนางมณีรัตนาไว้ พระนรารักษ์ใช้ธนูยิงปัดไปทีอกของท้าวหัตถจักรจนหัตถจักรตาย พระนรารักษ์จึงพานางมณีรัตนามุ่งหน้าไปพบกับพระศรีศุริวงศ์ กระทั่งทั้งสามได้พากันไปพบพระนารายณ์ธิเบศร์ นางฟองแก้วและนางฟองทอง ทั้งสามกษัตริย์ชื่นชมมากฝ่ายธรรมาธิเบศร์ผู้เป็นน้องของท้าวหัตถจักรไม่พบเห็นพี่ชาย จึงได้ถามนางนางปทุมมาสมเหสี นางปทุมมาสแจ้งความว่าท้าวหัตถจักรออกไปกินอาหารที่ในป่าหลายวันยังไม่กลับมา ธรรมาธิเบศร์จึงออกตามหาและได้พบศพของท้าวหัตถจักร ธรรมาธิเบศร์คร่ำครวญเสียใจ

ตัวอย่างบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์

ตัวอย่างบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์ จากการสืบค้นบัญชีหนังสือแผนกเขียนและงาน หมวดวรรณคดี หมู่กลอนบทละคร อักษร ช. พบกลอนบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิเบศร์ จากสมุดไทย 45 เล่ม โดยคัดตัวอย่างกลอนบทละครเฉพาะบทบาทของนางวิพาร์เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปลักษณะ บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิกของนางวิพาร์ ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ดังตัวอย่างกลอนบทละครในเล่มที่ 1 มัคที่ 17 ดังนี้

• ทนบาลาย

๑ มกมนี้ วิชาคิดหสากโเป็นหมักหนา ทฤนิสง
 บังหังค หลอมหลอกทยอกที่คอกกระเม คักแล้ว
 ฌงฌายกนือเทว ขอให้คักทั่วคังโหวง เคะกโคททำ
 หังกัม ะแคะกณเวยทิมไทย

ข้ากรณินนายถายมื่อ ใต้ถิงทฎาแวงกโค
 ทงแลกไป หังเหตตีบในหลมณน ^{๗๗} ^{๗๗}
 ๗๗ ๗๗

๑ เมื่อนน สิ้นทรบี่เปรมเกษมสัน ชกตีบมา
 เข็กเจ้าจันคพลน เตนพระโอรลันนบชย หังอ่มองค

ลงทงเหนือตัก พิคกักควลกรนาเนคตาย ทงศัหวะ
 วรรคพรวนภย เกิดกบัสสำหรับภยพระลกยา ฌงเค้นพิศกทีเป็น
 พันนบก วยภกตัวแล้วทลเหนือเกษฯ พ้อคนทลทวารจมาณค
 ฌม้ะทาใหม่ค้เหมือนเร่นนี กิตกักแก้ชสนบมโดย ฌยทก

แม่ไปไม่เหน็ด ภัตตางนางทมิดักี ภาควิพ่งเพียง
ระทกไว ๗ ใจก ๔ ค ๗:๐๓

๐ กรนค้อยกตยทยิดักแล้วพึ่งปลูกขานงแน ได้ลกแก้วแล้วเกาะ
ทีโดน ทฎาหลบหลังขงเวียงไรบ กลให้แจ้จิกโรนิกท

เฉียงท่นทำทวถึงเต็งงมี ระกโกลมีทิกทกษ เท้ระเหนกเระไว
เม้งนงวิต พงว่ามาได้แม่แจ้ไร ๗ ๔ ค ๗:๐๓

๐ บคน วิธาเคื่องขคอรมาโครบ ฝั่งคอบจากพลม
ทนิค ฝั่งไม่ตยแก่ใจทฎไวนา เทรบหนีก็ค้ำทักตัว

ฝั่งแคบคุดถึงเกาะไปท ไม่ครบทำนาคชิลวิธา ม่มกเท้นึกคตอย
ไปเมื่อไร ฝั่งคาคักหลงงวาย ม่นำไว้ทคยไม่ตามได้ ะจิงไป
นอกเล่าเรทักไม่ ะระเรือทีไหนทำเป็นคน เลือไม่คักทั้งท
ภควแล้ว ฝั่งงูกก็เหนไม่ปนผก ะระอตาเท้าอาญ

กตบไปถึงหลกมไกร ๗: ๔ ค ๗:๐๓
๐ ฝั่งน ฝั่งนทพ่งแวงแกลงไร ไร่ฤกค
ภณ:ระ:ท: ภารอไร:ไร่แมวมหมันค เมอมีกมมีแก้วจ:คมีจ
ไปนะ:ครฉิ่งทลยภค แก้วกศนราหเสยทวขบรค ไร่ว่า:แพงหนท่นนโด

รุ่งทงบนภชัทภ   มงค้ำเงิรวเ็กรไปทชิวธา   เทว
 ๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗
 ๐ มกัถกัถนัถระโถถน   มีธวาทภษเฬงลัถร   รั้งให้หยุต
 ๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗
 ๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

๐ มงอมลทข่อยกคอยไพ   ลททกทีไชวธ   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗
 ๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

๐ กัถนัถรั้งเฬงเฬงอึถพระมณั   มงทงลทลทค้อยประคึน   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗
 ๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

ลองแชนค้อยค้อยก   แคลนคัถนัถชิวทกคคเฬงท   คึลคึล   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗
 ๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

๐ ๗ขนัถแฉวอมลทการล   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

๗   ๗   ๕ ค้   ๗:๕๗

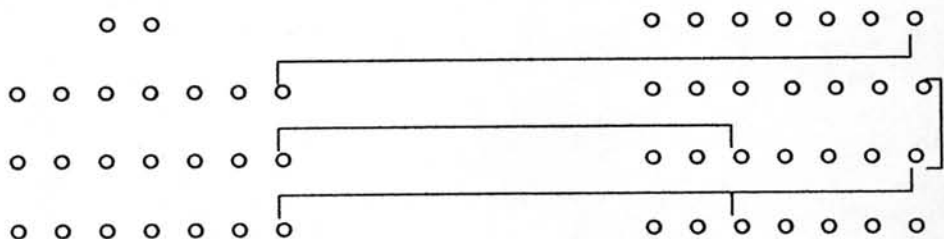
2.1.2 บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 (พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ขึ้นพร้อมบทละครนอกอีก 5 เรื่อง โดยนำเค้าโครงเรื่องจากบทละครนอกครั้งกรุงเก่าเป็นแนวทางในการพระราชนิพนธ์ปรับปรุงบทละคร เพื่อใช้เป็นบทละครนอกให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่นที่เรียกว่าละครนอกแบบหลวง เรื่องไชยเชษฐานี้ทรงคัดตอนนำมาพระราชนิพนธ์เป็น 4 ตอน โดยเริ่มจากตอนนางสุวิญชาถูกขบไล่ ตอนพระไชยเชษฐาตามนางสุวิญชา ตอนพระไชยเชษฐาเข้าเฝ้าท้าวสิงหล และตอนอภิเษกพระไชยเชษฐา

ลักษณะคำประพันธ์บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 นี้ มีการแต่งเป็นกลอนบทละครที่มีลักษณะคล้ายกับกลอนบทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับอยุธยา เนื่องจากรัชกาลที่ 2 ได้ทรงนำบทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับอยุธยามาปรับปรุงขึ้นใหม่โดยยึดเค้าโครงเรื่องเดิม คือมีตัวละครที่สำคัญในการดำเนินเรื่องและมีการดำเนินเรื่องที่เป็นแบบเดิม แต่มีการคัดตอนเฉพาะเหตุการณ์สำคัญของเรื่องมาจากพระราชนิพนธ์ไว้เป็นตอนทั้งหมด 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 นางสุวิญชาถูกขบไล่ ตอนที่ 2 พระไชยเชษฐาตามนางสุวิญชา ตอนที่ 3 พระไชยเชษฐาเข้าเฝ้าท้าวสิงหล ตอนที่ 4 อภิเษกพระไชยเชษฐา ในตอนท้ายของกลอนบทละครฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 นี้ แต่ละตอนในบางบทนั้นจะมีคำว่า “เจรจา” นั้นหมายถึงผู้แสดงต้องเป็นผู้คิดถ้อยคำเพื่อเจรจาขึ้นด้วยตนเอง มีการเขียนชื่อเพลงที่หน้าบทกลอน เพื่อใช้บรรเลง ร้อง และการทำบท และมีการเขียนชื่อเพลงหน้าพาทย์ไว้ท้ายบทกลอนเพื่อการบรรเลง และมีการปรับถ้อยคำและสำนวนเสียใหม่ให้เกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์การแต่งเหมือนกลอนสุภาพหรือกลอนแปด จำนวนคำในวรรคจะมีตั้งแต่ 6-9 คำ ที่นิยมใช้คือ 6-7 คำ สันนิษฐานว่าจะทำให้การขับร้องไพเราะเข้าจังหวะและทำนองได้ดี โดยมีลักษณะบังคับของกลอนบทละครคือ 1 บท มี 2 บาท (2 คำกลอน) แบ่งเป็น 4 วรรค มีจำนวนวรรคละ 6-7 คำ โดยคำขึ้นต้นในวรรคแรกของแต่ละตอนจะมี 2-4 คำ ดังแผนผังกลอนบทละครต่อไปนี้

แผนผังกลอนบทละคร

บทละครเรื่องไชยเชษฐาธิราชบัพพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิฬาร์ไว้ในตอนกลางของเรื่องและท้ายเรื่อง ซึ่งไม่ได้นำส่วนต้นของเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนางจำปาทองได้ไ้ข้จะเห็นและนำมาชูปเลียงจนสร้างความเคือครืออนให้กับชาวเมือง นางจำปาทองจึงถูกขับไล่ออกจากเมืองโดยมีนางวิฬาร์ผู้เป็นที่เลียงคิดตามมาด้วย โดยมีเนื้อเรื่องย่อคังกล่าวนี้

เนื้อเรื่องย่อบทละครเรื่องไชยเชษฐาธิราชบัพพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

บทละครเรื่องไชยเชษฐาธิราชบัพพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 แบ่งเป็น 4 ตอนมีเนื้อเรื่องย่อคังนี้

“เนื้อเรื่องย่อตอนที่ 1 นางสุวิญาถูกขับไล่อ”

พระไชยเชษฐาอยู่ทีป้ไปถึง 7 วันเพื่อคัล้องช้าง แต่ก็ไม่พบช้าง จึงสั่งให้หมอเฒ่าเอาช้างไปคันหาอีกยังไม่พบ พระไชยเชษฐารู้สึกคิดถึงและเป็นห่วงนางสุวิญยากับลูก พระไชยเชษฐาจึงกลับเข้าเมืองเหมันต์ นางทังเจ็ดทำอุบายว่านางสุวิญยากลอลูกเป็นทอนไม้ และลักลูกน้อยใส่หีบไปฝงไว้ที่ไ้คันไ้ทร เมื่อพระไชยเชษฐากลับมาถึง นางทังเจ็ดจึงทูลว่านางสุวิญยากลอลูกเป็นทอนไม้ พระไชยเชษฐาโกรธมาก สั่งให้ประหารชีวิตนางสุวิญา แต่พระพีเลียงทังสี่ได้ทูลขอชีวิตนางสุวิญาไว้ นางสุวิญาจึงถูกขับออกจากเมืองเหมันต์ โดยมีนางวิฬาร์(นางแมว)คิดตามไปด้วย นางวิฬาร์จึงบอกความจริงว่าพระโอรสถูกฝงไว้ที่ไ้คันไ้ทรคันนี้ ทังสองจึงช่วยกันขุดแต่ก็ไม่พบ นางวิฬาร์จึงกล่าวว่าถ้าขุดพบนางวิฬาร์จะรำจูดยถววย ในที่สุดก็ขุดจนพบหีบที่ใส่พระโอรส นางทัง 2 พร้อมด้วยพระโอรสจึงพากันมุ่งหน้าไปยังเมืองสิงหล แต่มีรุ้จะไปหนทางใด ท้าวหัสสนัยน์รังสรรค้มองค่านทางดาทิพยจึงสั่งให้พระวิษณุกรรมไปช่วย เมื่อพระวิษณุกรรมพร้อมด้วยราชรถพบนางสุวิญาจึงอาสาพานางสุวิญาไปส่งที่เมืองสิงหล เมื่อนางสุวิญาถึงเมืองสิงหล นางสุวิญา นางวิฬาร์และพระโอรสจึงเข้าเฝ้าท้าวสิงหล และนางสุวิญาได้เล่าเรื่องราวให้ท้าวสิงหล ฟังแต่ยังไม่หมดเนื่องจากยังรักพระไชยเชษฐาอยู่ นางวิฬาร์จึงกราบทูลต่อ ท้าวสิงหลโกรธพระไชยเชษฐามากจึงยกทัพไปตีเมืองเหมันต์ นางสุวิญาได้ทูลขอไว้ ท้าวสิงหลจึงยกทัพกลับเข้าเมืองและคังซื้อพระโอรสว่าพระนารายณ์ธิเบศร์

“เนื้อเรื่องย่อตอนที่ 2 พระไชยเชษฐาตามนางสุวิญา”

ฝ่ายท้าวธรรมิกและนางแก้วสัจจารู้สึกคิดถึงพระไชยเชษฐาจึงเดินทางมาหา เมื่อท้าวธรรมิกทราบเรื่องราวจึงสั่งให้พระพีเลียงทังสี่คนออกตามหานางสุวิญา แต่ก็ไม่พบ พบเพียงคอกจำปารอยเท้าแมว และหีบ ฝ่ายนางแก้วสัจจาต่อว่าพระไชยเชษฐายังทำให้พระไชยเชษฐาเสียใจ ทลคิดถึงนางสุวิญา กระทังนางศรีสุริยาและนางอุบลวดีชวนนางทังเจ็ดไปหาพระไชยเชษฐา และทุดจาเยาะเย้ยพระไชยเชษฐาโดยมีนางอุบลวดีเป็นคนคอบไ้ ทำให้พระไชยเชษฐาโกรธและใช้พระขรรคไ้ฟันจนนางทังเจ็ดหนีไป พระไชยเชษฐาและพระพีเลียงทังสี่จึงออกคิดตามนางสุวิญาค่านมาทางป่ามุ่งหน้าไปยังเมืองสิงหล เมื่อถึงปลายแดนเมืองสิงหลจึงพักแรมที่นั่น ขณะพระนารายณ์

ธิเบศร์มีอายุได้เจ็ดปี ได้ลาท้าวสิงหนลผู้เป็นตาไปเที่ยวเล่นในป่า ป่าและได้พบกับพระไชยเชษฐ
จนเกิดการต่อสู้กัน แต่เมื่อพระไชยเชษฐยิงธนูเสียดวงศรใส่ก็กลายเป็นแอมโธฐโกหนา ศรของพระ
นารายณ์ธิเบศร์กลายเป็นดอกไม้ จึงรู้ความจริงว่าทั้งสองคนเป็นพ่อลูกกัน พระนารายณ์ธิเบศร์จึง
อาสาไปขอโทษท้าวสิงหนล และพาพระไชยเชษฐ์เข้าเฝ้าท้าวสิงหนลผู้เป็นตา โดยให้พระไชยเชษฐ์
ปลอมตัวเพื่อเข้าเมืองสิงหนล เมื่อถึงเมืองสิงหนลพระนารายณ์ธิเบศร์ให้พระไชยเชษฐ์ซ่อนตัวอยู่ที่ริม
ประตูเมือง

“เนื้อเรื่องย่อตอนที่ 3 พระไชยเชษฐ์เข้าเฝ้าท้าวสิงหนล”

พระนารายณ์ธิเบศร์กราบทูลเรื่องราวของคนและพระไชยเชษฐ์พร้อมทั้งขอให้ท้าวสิงหนล
ยกโทษให้บิดาของตน ท้าวสิงหนลจึงรับสั่งให้พระไชยเชษฐ์และพี่เลี้ยงทั้งสี่เข้าเฝ้า ฝ่ายนางวิพาร์
ทราบข่าวโดยการแอบฟังจึงออกไปดู และได้พบกับพระไชยเชษฐ์และพี่เลี้ยงทั้งสี่ นางวิพาร์ได้
โอกาสจึงว่ากล่าวเยาะเย้ย ถากถาง พุดจากระทบกระเทียบพระไชยเชษฐ์ จนนางวิพาร์พอใจจึง
กลับเข้าเมืองไป ฝ่ายพระไชยเชษฐ์และพี่เลี้ยงทั้งสี่มิได้ตอบโต้ด้วยอาการโมโหแต่อย่างใด ได้แต่
กล่าวคำสำนักคิด เมื่อพระไชยเชษฐ์ได้พบกับท้าวสิงหนลก็เกิดอาการกลัวและกล่าวคำสำนักคิด
พร้อมขอโทษท้าวสิงหนล ท้าวสิงหนลรู้สึกโกรธมาก พระนารายณ์ธิเบศร์จึงกล่าววาจาเพื่อช่วยบิดา
ของตนและได้ทูลขอชีวิต พระไชยเชษฐ์ไว้ ท้าวสิงหนลพอใจพระนารายณ์ธิเบศร์ที่ขอโทษและขอ
ชีวิตแทนบิดา ท้าวสิงหนลกล่าวคำขบใจพี่เลี้ยงทั้งสี่ที่ช่วยเหลือนางสุวิงษาและพระนารายณ์ธิเบศร์
ไว้ ท้าวสิงหนลยกโทษให้ พระไชยเชษฐ์แต่นางสุวิงษานั้นมีมูถิ ไม่ยอมคืนคิดด้วยและทำที่ลูก
ออกจากปราสาทไป พระไชยเชษฐ์แกล้งทำอุบายเป็นลมหมดสติไป ภายหลังนางสุวิงษาจึงยอม
คืนคิดด้วย

“เนื้อเรื่องย่อตอนที่ 4 อภิเษกพระไชยเชษฐ์”

ท้าวสิงหนลจึงให้จัดพิธีอภิเษกระหว่างพระไชยเชษฐ์กับนางสุวิงษาเสียใหม่ โดยเชิญ
ท้าวธรรมีกและนางแก้วสังจามาร่วมพิธีอภิเษกด้วย นางวิพาร์รู้สึกใจที่นางสุวิงษาจะแต่งงานเป็น
ครั้งที่ 2 และสมหวัง

ตัวอย่างบทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2

ตัวอย่างบทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 โดยการสืบค้นจาก
หนังสือบทละครนอก 6 เรื่อง พบกลอนบทละครเรื่องไชยเชษฐ์ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2
โดยคัดตัวอย่างกลอนบทละครเฉพาะบทบาทของนางวิพาร์เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปลักษณ์ บทบาท
ลักษณะนิสัย และบุคลิกของนางวิพาร์ ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ์ ดังนี้

บทละครเรื่องไชยเชษฐ
ตอนนางสุวิญาถูกจับได้

(ช้า) เมื่อนั้น
แต่มาอยู่ในป่าพนาลี
ให้หมอเฒ่าเอาช้างไปเที่ยวคั่น
ไม่ประสบพบช้างตัวสำคัญ

๑ 4 คำ ๑

(ป็นคลั่ง) เมื่อพระมเหสีจะมีเหตุ
พระทอดถอนहतภัยไปมา
สงสารสุวิญาโฉมศรี
จะประสูติลูกแก้วแล้วหรือยัง
นางก็ไร้สุริยวงศ์พงษ์เส่า
จำจะเลิกพลพลไกร

๑ 6 คำ ๑

(ร่ำ) คิดพลางทางตั้งเสณี
เร่งรัดผูกข้างผูกม้า

๑ 2 คำ ๑

บัดนี้
ออกมาจัดกันทันที

๑ 2 คำ ๑ เจรจา

เมื่อนั้น
จึงสรรสร้างทรงเครื่องสุคนธา
ครั้นเสร็จเสด็จบพจร
ให้ยกพวกพลช้างตั้งกัน

๑ 4 คำ ๑ กราวนอก เชิด

ครั้นถึงจึงประทับม้าทรง
พอสิ้นแสงสนธยาราตรี

๑ 2 คำ ๑ เสมอ

เมื่อนั้น
แจ้งเหตุว่าเสด็จมาแต่ไพร

องค์พระไชยเชษฐเรื่องศรี
ได้เจ้คราตรีทิวาวัน
ทุกตำบลไปป่าพนาสัตย์
จนสิ้นแดนหมันต์พารา

ให้เขมนันย์นเนตรทั้งซ้ายขวา
หวนรำลึกคริกตราถึงเวียงวัง
เทวีมีครรภ์อยู่ข้างหลัง
ไม่มีที่หวังที่ไว้ใจ
ใครจะเอาใจดูหูไต่
กลับคืนเข้าไปยังพารา

จะกระเดียดมโยชี่ทั้งซ้ายขวา
จะคืนเข้าพาราเวลานี้

เสนารับสั่งใส่เกศี
พร้อมเสร็จจดังมีพระบัญชา

องค์พระไชยเชษฐก็หรรษา
ทรงมหาภูษิตพรายพรหม
ขึ้นทรงอัสตรผายผัน
คืนเข้าหมันต์ธานี

เสด็จลงเกษแก้วฉวีศรี
จรลีเข้ายังวังใน

เจ็ดนางนารีศรีไส
ดีใจเปรมปรีดิ์มัยพราย

ชวนกันอาบน้ำทาแป้ง
นุ่งยกห่มคาดนาคกราย

เมื่อนั้น
เห็นนางสาวสวรรค์มาอัญชลี
พีก่อน้องไปคล้อยคชสาร
เข้าตำรำลึกถึงนฤมล
อันนางสุวิธูชานางเยาว์
ครรภ์นางก็แก่แต่วันไป

เมื่อนั้น
เข้าทุกข์แทนนฤมลพันกำลัง
พอวันหนึ่งนางคลอดโอรสา
รูปร่างพริ้งพร้อมดั่งกล่อมกลิ้ง

เมื่อนั้น
เห็นทั้งท่อนไม้ไผ่พานมา
เสน่ห่านางเจ็ดคนเข้าคลจิด
ให้ชิงชังสุวิธูชาแล้วว่าไป
ว่าพลางทางขยับจับพระขรรค์
ลงจากแท่นแค้นใจจโรลี

ครั้นถึงจึงเห็นนางสุวิธูชา
กระทีบบาทก๊กก้องทั้งห้องใน
เสียดแรงเราชুবเลี้ยถึงเพียงนี้
ให้อับอายขายหน้านักหนานัก
แมนเลี้ยวไว้ในเมืองจะเลื่องลือ
ชอบแต่สังหารผลาญชีวี

(โอ้) เมื่อนั้น
กันแสงพลางทางทูลภูวนัย
แต่แรกเจ็บบ้องร้องครวญคราง

จัดแจงแต่งตัวเจ็ดฉาย
ผันผายไปเฝ้าพระภูมิ

พระองค์ไชยเชษฐาเรื่องศรี
จึงปราศรัยนารีทั้งเจ็ดคน
ทรมานนอนป่าพนาสณฑ์
เจ้าอยู่ดีทุกคนหรือฉันทโค
พี่ฝากฝังให้เจ้าเอาใจใส่
เป็นกระไรคลอคลุกแล้วหรือยัง

เจ็ดนางทูลไปดั่งใจหวัง
เป็นธูระระวังนั่งรำพึง
ก่อนหน้าพระเสด็จเข้ามาถึง
งามแมนเหมือนหนึ่งเทวดา

พระไชยเชษฐาฟังคำที่ร่ำว่า
ผ้าฟ้านิ่งอึ้งตะลึงตะไล
จะทันพิจารณาก็หาไม่
จะเลี้ยวไว้ทำไมในธานี
หมายจะไปทำหั้นบันเกิด
เจ็ดนางนารีก็ตามไป

ยิ่งโกรธาหุนหันหมั่นไล่
ชี้หน้าว่าไปกับนงลักษณ์
ควรหรือมีลูกอ่อนเป็นท่อนสัก
สิ้นรักใคร่กันแล้ววันนี้
ขึ้นชื่อว่าเป็นเมียเสียดศักดิ์ศรี
ภูมิฮึดฮัดขัดแค้นใจ

สุวิธูชาตัวสั้นหัวน้ไหว
เขาจะคิดอย่างไรเมียไม่รู้
เจ็ดนางมานั่งหนุนหลังอยู่

๑ 4 คำ ๑ เพลงซ้ำ

๑ 6 คำ ๑

๑ 4 คำ ๑ เสรจ

๑ 6 คำ ๑ เสมอ

๑ 6 คำ ๑ เสรจ

แล้วขับไล่ข้าโทมิให้ดู
นางว่าข้าไม่เคยจะคลอดลูก
เมื่อแรกประสูติพระโอรส
บัดนี้ลูกอ่อนเป็นท่อนไม้
พระองค์จงคิดดูแลให้กล
เมื่อฟังคำข้างเดียวมาเกรี้ยวโกรธ
เมื่อยจะคืนพิศตราไปหาใคร

๑ 10 คำ ๑ โฉด

(ว่า) เมื่อนั้น
เหม่เหม่คู่คู่สุวิงษา
ยักเขื่องพุดจาสารพัด
เมื่อลูกเป็นท่อนไม้ไอ้กะโศ
เจ็ดนางรักเจ้าเรารู้แจ้ง
อย่าพิศทำกำสรดระทระทวย
ว่าพลางทางเรียกเสนา
จงเอาตัวสุวิงษากาลี

๑ 8 คำ ๑

บัดนั้น
เข้าผูกมัดมัดมือเขาวมาลัย

๑ 2 คำ ๑

เมื่อนั้น
เหลียวดูภูตคาแล้วจาบัลย์

๑ 2 คำ ๑

(โอ้) โอ้ว่าพระองค์ทรงเดช
พระจะให้ห้าหั้นบันรอน
ช่างเชื่อแต่เจ็ดนางไปข้างเดียว
แต่ก่อนร่อนชะไรก็ไม่เคย
นางวิ้งเข้ากอดบาทพิศดา
เสนาเข้าคร่าเอาตัวไป

๑ 6 คำ ๑ โฉด เชิด

(ว่า) ครั้นออกมานอกทวารวัง
นางร้องเรียกไปมิได้ซ้ำ

เมื่อไม่รู้ทันเท่าเขาคิดคด
เอาผ้าผูกพันตาเสียมืดหมด
เสียงร้องปรากฏเหมือนเสียงคน
เพราะเขาปิดตาไว้ไม่ให้เห็นหล
ลูกคนใครห่อนเป็นท่อนไม้
จะลงโทษน้องรักให้ตัดกษย
รำพลางสะอื้นให้ไปมา

พระไชยเชษฐาฟังคำจึงซ้ำว่า
ยังขึ้นกลับมาว่าเขาพาโล
เจ้าลำดับสำนวนกวนโมโห
ข้ามิใช่ชายโง่จะงงงวย
ว่าเขาแกล้งใส่ไคล้ไม่เห็นด้วย
จะมอดม้วยไม่ทันรุ่งพຽงนี้
ใครอยู่ข้างข้างหน้าเข้ามานี่
ไปประหารชีวิตให้วายปราณ

เสนาคำนับรับบรรหาร
ลนลานรีบพาออกมาพลัน

สุวิงษาตระหนกอกสัน
ครวญคร่ำรำพันวิงวอน

โปรดเศษชุกขังมั่งก่อน
โทษกรรมน้องนี้ไม่มีเลย
ไม่แลเหลียวดูมั่งนั่งนิ่งเฉย
อกเอ๋ยน้องคิดเห็นผิดใจ
ขอโทษกรรมวอนว่ากราบไหว้
อรไทครวญคร่ำรำไศกา

พอเห็นพี่เลี้ยงนั่งอยู่พร้อมหน้า
เชษฐาโปรดด้วยช่วยน้องไว้

๑ 2 คำ ๑ เจริจา

บัดนั้น
เห็นเขาจูงสุวิญชาพาไป
พวกเสนาว่าหลีกไปให้พ้น
พระพี่เลี้ยงจึงไว้ไม่ละวาง

๑ 4 คำ ๑ เจริจา

ครันรู้แน่ตระหนักประจักษ์ความ
ถ้า मैंนขึ้นฆ่าฟันให้บรรลัย
ท่านจงหยุดยั้งรื้อรอ
มิให้ม้วยมอดควอดวาย

๑ 4 คำ ๑ เสมอ

ครันถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า
กราบทูลไปปล้นทันที
ธรรมศาลาก่อนเป็นท่อนไม้
แต่เพียงนี้มีรู้คูเอา
ธรรมคาเมียบลวงกับเมียน้อย
ช่างไม่ครองตรีภพให้ลึกลับ
ล้วนเหล่าวิชาเป็นอารมณ์
ทั้งเล่ห์กลกระทำให้อำเขย
ถึงว่านางจะเป็นเช่นนั้นไซริ
รู้ถึงสิ่งหลมเป็นการ
มนุษย์หรือจะสู้กับหมุ่ยักษ์
พระองค์จงโปรดคชกโทษทัณฑ์

๑ 12 คำ ๑ เจริจา

(สามเส้า) เมื่อนั้น
จริงอยู่ที่ว่าช่างงวย
มีแต่จะเติมเสริมซ้ำ
น้องนี้โศกเฉาเบาความ
ถ้าสิงหลรู้ไปที่ไหนนั้น
ใครจะออกต่อต้านทานฤทธิ์
ตายแล้วหรือยังอยู่สุวิญชา

สี่พี่เลี้ยงช่างเหย้าเข้ามาใกล้
ตกลใจตัวต้นเข้ากั้นกาง
ต่างคนฮึดฮัดขัดขวาง
แล้วถามว่าโทษนางเป็นอย่างไร

จึงห้ามเสนาว่าไม่ได้
นานไปเราร่อยจะพลอยตาย
ข้าจะไปทูลขอนางโฉมฉาย
ว่าแล้วสิ้นนายจรรลี

กัมเกล้าประณตบทศรี
พระภูมิเป็นไฉนจึงใจเบา
มีมิ่งหรือไม่แต่ก่อนเก่า
ยิ่งกว่ามัวเมามั่นดึง
ข้อมคอยหทัยคิดคิดหวังทั้ง
เหมือนไม่รู้ถึงทันเมียบ
มีแต่จะเรียกลมให้เรือเสีย
จะให้เขาผิวเมียบได้รำคาญ
ก็ยังไม่ควรสั่งให้สังหาร
จะมาผลาญเสียดิ้นทั้งหมันต์
จะเที่ยวเล่นเป็นคักไม่พักหัน
อย่าให้ชีวิตนางมอดม้วย

พระไชยเชษฐาได้ฟังก็เห็นด้วย
เพราะใครใครไม่ช่วยห้ามปราม
จึงพลอยพลาผลไปไม่ได้ถาม
นี้หากว่าพี่ห้ามจึงได้คิด
จะพากันข่อยยับดับจิต
น่าที่ชีวิตจะม้วยมรณ์
กลับไปให้หาเข้ามาก่อน

อย่าให้ห้าหั้นบันรอน

(ร้าย) เมื่อนั้น
ได้ยีนสี่พี่เลี้ยงถูกทักทาน
นั่งอยู่ดูเห็นจะเป็นรอง
โกรธาซีหน้าแล้วว่าไป
ซิชะท่านสารพัครู้
กลิ่นลมคมสันขັນจริง
หรือทั้งสี่แจ้งใจว่าใครทำ
ช่างซื้อหน้ามาเฝ้าทูลตะบอย

๑ 8 คำ ๑ เจริจา

บัดนั้น

จึงว่าข้าทูลขออรไท
ชาติวิวะระวังสันหลังขาด
เรารู้ยู่เต็มใจในไส้พุง
หากว่าทวนไขไม่ให้ถาม
แม่นทรงฤทธิ์ให้เราพิจารณา

๑ 8 คำ ๑

เมื่อนั้น

จึงรื้องว่าอย่าพักร้าพิง
จะถามไถ่อย่างไรก็ถามกัน
มาช่วยกันแก้หน้าว่าไม่อาช
ทั้งสี่นี้คูเหมือนงูงอด
เมื่อถูกเป็นท่อนสักประจักษ์ตา

๑ 6 คำ ๑

(สมิงทองไทย) เมื่อนั้น

ผลกรรมจำให้เร็ดร้าง
ฟังสี่พี่เลี้ยงก็เห็นชอบ
เห็นชอบเป็นผิดคตินิยม
พระศรีสห้ามความเสียดังสองข้าง
อันนางสุวิญชานัน ไชวี
แต่ตัวมันนั้นอับมงคล

๑ 6 คำ ๑ เจริจา

ทำโทษโรครณเียวมาลัย

เจ็ดนางนั่งฟังอยู่ในม่าน
ว่าขานเป็นแบบก็แปลบใจ
ชวนกันเผยม่านทองสองไข
นี่อะไรมากดุ่มรุมซังซิง
มาข่มขู่ตระคอกหลอกผู้หญิง
ทูลแบายแอบอิงสอพลอลพลอย
จึงพิศทูลปรักปรำให้ยับย้อย
ข้าสินากลัวน้อยไปเมื่อไร

พระพี่เลี้ยงเคื่องขัดอชมาลัย
กลการอะไรมาโกรธาฟุง
เห็นแต่กำบินผาดก็สะคั่ง
อย่าหยาบขู่กรุงกรังเจริญ
นางรูปร่างจึงออกมาลอบหน้า
ที่ไหนเจ้าจะมาทำทายอิง

เจ็ดนางพิโรธโกรธาซัง
ข้าไม่อยากพรั่นพริงทั้งสี่นาย
ที่จะเป็นเช่นนั้นอย่านิกหมาย
เที่ยวเอาความร้ายมาป้ายทา
จะคอยมองข่องตอคกระมังหนา
ยังจะแค้นมีหน้าว่ากั้นกาง

พระไชยเชษฐ์นั่งฟังทั้งสองข้าง
พระเคื่องข้องหมองหมางในอารมณ์
ฟังเจ็ดนางตอบก็เห็นสม
คิดว่าอาคมเข้าคลใจ
จะถากถางเตียงกันหาควรไม่
พี่ขอชีวิตไว้ก็ตามที่
เร่งขับไปให้พ้นจากกรุงศรี

อย่าให้มานั่งเฝ้าเข้าชี้

๑ 8 คำ ๑ เจรจา

(ราช) เมื่อนั้น
โศกคล้ายรันทดสลดใจ
คิ่งหนึ่งจะพินาศขาดจิต
นางเข้ากอดบาทาพระสามี

๑ 4 คำ ๑ โอค

(โอ) โอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว
พระเคืองข้องน้องผิดด้วยสิ่งไร
ถึงกระไรไต่ถามความสัคนิด
นี้ทรงฤทธิไม่พิจารณา
เมื่อเมษได้กุมภามาเลี้ยงไว้
มาเป็นบาทบริจาพระสามี
เที่ยงนางกลางคืนถึงเพียงนี้
ตัวเป็นผู้หญิงจะวิ่งไป
โปรดให้เมษพักแต่สักคืน
ร่ำพลางนางคิดอวาวณ์

๑ 10 คำ ๑ โอค

(ราช) เมื่อนั้น
ยังมีโมโหโกรธา
เหม่ออ้อปรีภัยทรลักษณ์
ยังซิ่นขัดผัดวันขออยู่ไฟ
อย่าว่าแต่คืนหนึ่งถึงครู่เดียว
เร่งไปให้พ้นบ้านเมืองกู

๑ 6 คำ ๑

บัดนั้น
เจ็บจิตสุดที่จะคิดไป
ถึงโศกก็ไม่มิใครเอ็นดู
จึงวิ่งเข้าแย่งขุดขุมมือมา
เมื่อพลัดพรากจากเมืองมาคราวแล้ว
คิดคั่นคั้นคำถ้อยคล่าไป

แม่นซ้ำชีวิตจะบรรลัย

สุวิธษาได้ฟังนั่งร้องไห้
ทรมานวัยไม่เป็นสมประคิ
สุดสิ้นชีวิตลงกับที่
โศกก็ครวญคร่ำรำไร

จะจับเมษเสียแล้วหรือโฉน
ภูวนัยไม่ทรงพระเมตตา
ถ้าเมษคิดแล้วก็ตามแต่โทษา
ชะรอยกรรมเวรราชของน้องนี้
ก็จากเวียงชัยไปในไพรศรี
พอประจบครบปีจะจำไกล
จะเดินคางพงพิกระไรได้
หนทางกลางไพรพนาดร
พออยู่ไฟอยู่พินเสียบน่อยก่อน
สองกรข้อนทรวงเข้าโศกา

พระไชยเชษฐาฟังคำที่ร่ำว่า
จึงร้องคำสาทักขับไป
มึงอย่าพักมานั่งร้องไห้
หัวจะขาดปลิวไปไม่ทันรู้
พระอินทร์มาเขียวเขียวไม่ให้อยู่
คำมืดไม่รู้ไม่เข้าใจ

วิหารฟังว่าน่าหมั่นได้
น้อยใจเป็นพันคณนา
ยังจะอยู่เอาอะไรให้เร่งว่า
ไปพาราเราเถิดนะทรมานวัย
แต่หม่อมแม่กับอีมวยยังมาได้
ร้องไห้โยให้เสียน้ำตา

๑ 6 คำ ๑

เมื่อนั้น
ข้าก็รู้ยู่สิ้นแล้ววิพาร์
เมื่อความผิคนึกหนึ่งก็ไม่มี
วิพาร์อย่าเพ้อคลาไคล

สุวิญชาตอบคำวิพาร์ว่า
ท่านไม่เมตตาจึงขับไป
คิดแค้นเท่านั้นจึงร้องให้
ทรมานวัยวังกลับคืนมา

๑ 4 คำ ๑

(โธ) ขอรกรักกราบกับตีนผ้า
ซึ่งว่าโทษตัวน้องชั่วช้า
นี่ไม่ถามความเลยมาเลยเสีย
ว่าพลางนางสรงโสกลาลัย

พ่อทูนหัวจงโปรดเกล้า
พระจงพิจารณาให้แจ้งใจ
พระจะดูหน้าเมื่อกี้หาไม่
อรไทห่างเพียงจะมรณา

๑ 4 คำ ๑ โอค

(ร้าย) บัดนั้น
คิดแค้นแล่นไปด้วยโกรธา
คิดบ้างเป็นไร ในสวนขวัญ
จักแห่เล่นชีวิตจะบรรลัย
ไม่พบเราว่านายก็ตายแล้ว
ที่นี่แทนคุณ ให้ที่ไม่มีวัย
เสียแรงรักภักดีสุจริต
อนิจจาอาภัพลับเหมือนปูน
ว่าพลางพานางลีลาศ
วิพาร์นำหน้าจรจรล

วิพาร์น้อยใจเป็นนักรหนา
ดูคนมีนางมาแล้วว่าไป
หนียักษ์ตัวสั้นดังลูกไก่
ยังแต่ลมหายใจอยู่รวยรวย
พูดอ่อนวอนแผนให้ช่วยด้วย
ทั้งเจ้าข้ารีนรวยบริบูรณ์
แทบจะเอาชีวิตมาสาบสูญ
หม่อมเมียท่านทูลท่านเชือกัน
ลงจากปราสาทเฉิดฉิน
นางโสกลาลัยดำเนินเดินมา

๑ 10 คำ ๑ ทขอย

เมื่อนั้น
เห็นโถมงามเดินตามหลังวิพาร์
ความรักหักห้ามโมโหหาย
นี่เชื่อว่าเวรกรรมได้ทำไว้
เสียทีเพียรพากลับปากกาย
ได้สมสองครองกันพอครบปี
นิจจาเอ๋ยเดินพลางร้องไห้พลาง
จะเรียกกลับอับอายเสนานัก
ไม่มีสุขหุดลูกหุดนัง
แต่รัญจวนครวญคร่ำรำไร

พระไชยเชษฐผู้ผันแปรแลหา
ให้คืนคิดเมตตาอาลัย
แสนเสียดายไม่กลับน้ำตาได้
จึงเกิดเชษฐเป็นไปถึงเพียงนี้
ปี่มจะตายเพราะมิ่งมารศรี
จะมาจากอกพี่ไปทั้งรัก
สงสารนางนักรหนาน่าออกหัก
พระทรงศักดิ์อีกอ่อนป่วนใจ
ร้อนรุ่มคลุ้มคลั่งดังเพลิงไหม้
ภูวนัยโสกาจาบัลย์

๑ 10 คำ ๑ โฉด

เมื่อนั้น

กันแสงพลาทางลงอัฒจันทร์
จึงยืนยั้งฟังศัพท์สำเนียง
นางคือกฟกซำไร

๑ 4 คำ ๑ โฉด

(ไอ้) ขอกรกราบลงกับเบื้องบาท

เป็นกรรมตามสนองทั้งสองเรา
ธรรมอาจารย์เป็นกษัตริย์
น้องนี้จะขอลากลาไกล
นางยกบาทผัวขึ้นทูลเทศ
คือชกเกล้าเข้าโศกา

๑ 6 คำ ๑ โฉด

(ราช) เมื่อนั้น

เห็นนางสุวิษามาโศก
คิดวิตกกอกไหม้ไต้ขม
จงชี้หน้าว่านางช่างทำเขี้ยว
อีหน้าด้านมารยาพิราภวน
จะพะเนียงพะเน้าเอาอะไร
คนกระลือกระล่ำสำเสียด
ไสหัวไปให้พันพารา
บ้ำงว่าน่าเกลียดเคียดค้อน
บ้ำงขัวเข้าเฝ้าทูลตะบอยไป
แต่เลือกร้ายในกายยังกอกเสียด
ชั่วชาติอุบาทว์ไม่เป็นรส

๑ 12 คำ ๑

บัดนั้น

ความโกรธกระโคดโคดเข้าไป
ทำลอบหน้าลอบตาพาที
ทั้งโหดไร้ไม่มีปัญญา
รูปร่างของตัวก็ชั่วช้า
สารพัดวิบัติให้ผัวข้ง

สุวิษามีใครจะผายผัน
แหว่เสียดโศกคล้อยสะคั้งใจ
ได้ยินเสียดผัวร้องไห้
ทรมวยวิ้งกลับคืนมา

ใจจะขาดด้วยความแสนห่าหา
พระจะทรงโศกาไปว่าไร
โองการตรัสขาดแล้วไม่คืนได้
สัตตจรไปตามกรรมได้ทำมา
ชลเนตรไหลหลังทั้งซ้ายขวา
ชบกับบาทาพระสามี

เจ็ดนางร้อนใจคั้งไฟจี
กลัวว่าเขาจะตีกันผัวเมีย
ในอารมณ์นั้นจะใครให้จับเสียด
มาอะลิมอะเหลี่ยภูวนัย
ทำกระบวนชวนผัวให้ร้องไห้
ไปไปแล้ววกหกกลับมา
ให้เพื่อนเมียพลอยอาชชชหน้า
มึงอย่ามาขีชวนกวนพระทัย
ขอดค่อนงอนว่าไม่ปราศัย
ปรานีมันไซ้อีจกค
มานั่งนับกับเมียที่อภัยศ
เชิญเสด็จทรงยศเข้าห้องใน

วิพาร์ฟังว่าไม่อดได้
แล้วจูงมืออรไทออกมา
ตัวเป็นทาสีแล้วมิสา
ชินจะขึ้นแข่งหน้าว่าไม่ฟัง
แล้วหยุกยาอาคมก็ไม่ขลัง
ถึงจะโปรคปรานมั่งก็เจ็บใจ

ช่างอาภัพอับจนหม่นหมอง
 จึงต้องจ้างช่างทำท่อนไม้
 เอออะไรที่ไหนดานั่งงอน
 มิใช่แม่แก่เฒ่าเมื่อไรมี
 มันไม่ต้องอารมณ์สมประกอบ
 เทียงนางกลางคืนแม่มาไป
 จะเที่ยวหาหมอยามนศคล
 ให้มันขลังทั้งรักทั้งกลัว

๑ 14 คำ ๑

เมื่อนั้น
 จึงชี้หน้าว่าอิวิพาริ
 กูจะตอบสำนวนไม่ควรคู่
 ไสหัวมึงไปเสียจากเมือง
 อีแมวอุบาศ์ชาติขี้ข้า
 แม้นเจ้าขำมิไปให้พันวัง

๑ 6 คำ ๑

บัดนั้น
 จะออมอดลละมันทำไม
 จึงร้องว่าแน่กะหม่อมเมียเอก
 บัญชาแทนรับสั่งนั่งขีมือ
 เจ้าสิคนสบเสียนางเมียตัน
 มานั่งขับเหน้อยปากกล้าบากใจ
 อีพวกเหล่าเจ้าเสน่ห์เล่ห์กล
 มันดาร์อนดาไฟมิใช่เย็น
 แม้นเจ้าขำพากันววยชนม์
 เหมันต์ก็จะหมดทั้งธานี
 ว่าพลางพานางจรีลี
 ออกนอกพระทวารวังใน

๑ 12 คำ ๑ เพลง

ครั้นออกมานอกประตูเมือง
 วิพาร์ทุลความตามคดี
 ขำระวังนั่งเฝ้าแฝงประตู

จะผินทิ้งพี่น้องก็ไม่ได้
 ไปซ่อนใส่สมหวังแล้วครั้งนี้
 ให้เขาค่อนแคะว่าน่าบัดสี
 แต่เป็นม่ายเพียงนี้ไม่น้อยใจ
 ผิดชอบชั่วดีมีผิวใหม่
 กลัวอะไรมีค้ำกรรมของตัว
 ทำเสน่ห์กลลขนาหาผิว
 ขึ้นนั่งชั่งตั้งตัวเป็นผู้ดี

สุริยาเคื่องเคียดมันเสียดสี
 มิงพาทีเถียงแทนช่วยแค้นเคื่อง
 เหมือนเอาทองไปถูกระดูกเบื้อง
 จะยักเยื้องอย่างไรเขาไม่ฟัง
 มิงไม่รู้ฟ้าจะเคื่องหลัง
 กูจะสั่งให้เขาไสคอปไป

วิพาร์ฟังว่าน่าหมั่นไส้
 ดายไหนดายไปคงให้ลือ
 อภิเชกขึ้นใหม่เมื่อไรหรือ
 มาออกหน้าคำซื้อไม่อายใจ
 จะฆ่าผู้พันคนก็ทำได้
 เอาจับไสหีบฝังเสียทั้งเป็น
 แต่ละคนใจคอไม่พอเล่น
 เอาคนฝังทั้งเป็นอีอับริย์
 ถ้ารู้ถึงสิ่งหลยักยี่
 อสุรีเคียวเล่นเป็นผักไป
 ลงจากปราสาทศรีที่อาศัย
 เดินไปตามถนนธานี

พอเรือเรือรุ่งแจ้งแสงสี
 เมื่อเทวีประสูติพระโอรส
 แอบดูเห็นแน่แก่ตาหมด

อิหยังเจ็ดทจริตคิคคค
 ขำวังแอบอ้อมค้อมตามไป
 มันยังหยุดชุดหลุมที่ศาลา
 ขำไปคูที่ฝั่งตังเกดไว้
 ทูลพลางทางรีบจรลี

๑ 8 คำ ๑ เจ็ด

ครั้นถึงพระไทรสาขา
 มันฝั่งองค์พระไอรสไว้

๑ 2 คำ ๑

เมื่อนั้น
 ดีใจเป็นพันพันทวี

๑ 2 คำ ๑

(ล่องเรือ) ชุกไปไม่พบพระไอรส
 สะอื้นพลางทางถามวิฬารไป

๑ 2 คำ ๑

(ร้าย) บัดนั้น
 หรือผีสาบบังหูบังตา
 กิดแล้วนางแมวยกมือไหว้
 เทพไทองค์ใดที่กำบัง
 ข้าจะรำดูฉายถวายมือ
 บนพลางทางแลดูไป

๑ 6 คำ ๑ เจริง ๑ ขยาย

เมื่อนั้น
 เอาหีบมาเปิดฝาดูปล้น
 ยกพระลูกน้อยขึ้นใส่ตัก
 ทรงสรพระขรรค์สำหรับกาย
 นางแสนพิศวาสพระลูกรัก
 พ่อคุณทูนหัวของมารดา
 แม่คิดว่าอาสัญบรรลัย
 ร่ำพลางทางทรงโสกี

๑ 8 คำ ๑ โอค

ครั้นสร้างโศกาปรึกษาแมว
 หรือจะกลับหลังยังเวียงชัย

ลักองค์ไอรสใส่หีบมา
 พอถึงต้นไทรสาขา
 แล้วฝั่งหีบรีบมาเสียดันทที่
 จำได้สันทัดสนัดสนี่
 นำนางเทวีไปทันใด

วิฬารจึงแจ้งแถลงไข
 อยู่ได้ร่วมไทรต้นนี้

นางสุวิธษาโฉมศรี
 ก็ชุกลงตรงที่ฝั่งไว้

นางกำสรดคั่นโดยไทยให้
 เหตุไฉนไม่พบพระลูกยา

วิฬารหลากใจเป็นนักหนา
 มาหลอนหลอกหยอกเข้าดอกกระมัง
 ขอให้ได้พระกุมารเหมือนใจหวัง
 จะแต่งตั้งสังเวทที่ร่วมไทร
 ให้เลื่องลือว่าแมวนี้รำได้
 ก็เห็นหีบที่ในหลุมนั้น

สุวิธษาปรีดิ์เปรมเกษมสันต์
 จึงเห็นไอรสนั้นเป็นชาย
 พิศพัศตร์ลักขณาฉิดฉาย
 ทั้งมีารถพรรณรายก็มีมา
 จวบพัศตร์แล้วทูลเหนือเกศา
 จะหาไหนได้เหมือนเช่นนี้
 ดายจากแม่ไปไม่เห็นผี
 มารศรีพ่างเพียงจะขาดใจ

เราพบลูกแล้วจะไปไหน
 ทูลให้ทราบเบื่องบาท

เมียท่านทำการถึงเพียงนี้
เจ้าจะเห็นอย่างไรนางวิพาร์

๑ 4 คำ ๑ เจรจา

บัดนั้น
จึงตอบวาจาไปทันใด
เขาจับหนึ่คิดว่าตัวชั่ว
ไม่เจ็บจ่าน้ำคำอิสุริยา
ข้างผัวก็หลงงงววย
จะขึ้นไปบอกเล่าเขาทำไม
เมื่อรักผัวไม่คิดถึงตัวแล้ว
จะอุตดำห์สัตยจรซ่อนชน

เมื่อนั้น
แต่วิพาร์ยังว่าน่าอายใจ
จำจะผายผันสัตยจร
แต่ขัดสนจนเสียด้วยมรคา
นางจึงยกกรขึ้นเพียงผม
เชิญชวนนำข้าคลาไคล

๑ 8 คำ ๑

(ชานี) มาจะกล่าวบทไป
อาสน์อ่อนร้อนเร่าดังไฟกลปี
จึงเล็งทิพเนตรลงมา
มาประสพพบองค์โอรสรัก
จำกูจะให้หน้าไป
อย่าใ้หน้าทนทุกข์ทรมาร

๑ 6 คำ ๑ รัว

(ร้าย) จึงตรัสสั่งพระวิษณุกรรม
พานางสุวิญชานงคราญ

๑ 6 คำ ๑

บัดนั้น
รับสั่งท้าวสุขัมบดี

จะดูพระสามีพิพากษา
จงว่ามาให้แม่แจ้งใจ

วิพาร์เคืองขัดอชฌาศัย
ช่างไม่อายแก้ใจหรือไรนา
ยังแค้นคิดถึงผัวจะไปหา
มันค่านั้นน้อยไปเมื่อไร
เมียวว่าไรว่าด้วยไม่ถามได้
เขาจะเชื่อที่ไหนว่าลูกตน
อีแมวกี่จะไปในไพรสนธ์
กว่าจะถึงสิงหลเวียงชัย

สุวิญชาฟังแจ้งแถลงไข
คิดมานะพระทัยขึ้นมา
ไปนครสิงหลยักษา
ไม่รู้ว่าตำแหน่งแห่งใด
บังคมทเวาในป่าใหญ่
ไปถึงเวียงชัยฉับพลัน

ถึงท้าวสหสนันย์รังสรรค์
เร่งคิดอศจรรย์เป็นพินัก
เห็นนางสุวิญชามีศักดิ์
จะไปสู่สำนักพระบิดา
ถึงกรุงไกรสิงหลยักษา
เวทนาแก่องค์พระกุมาร

จงจรจรตลงไปในไพรสาณธ์
ไปส่งถึงสถานธานี

๑ 2 คำ ๑

พระวิษณุกรรมมีเรื่องศรี
บังคมลาจรลีลงมาพลัน

<p>ครั้นถึงจึงมีวาจา เราจะมาพานางจรจรัล</p>	๑ 2 คำ ๑ กลม	<p>เจ้าอย่าวิโยคโศกศัลย์ ไปส่งยังเขตฉันท์เวียงชัย</p>
<p>เมื่อนั้น ชื่นชมเปรมปรีดีดีใจ แล้วอุ้มองค์โอรสยศยง พระวิษณุกรรมเข้ามา</p>	๑ 2 คำ ๑	<p>สุวิญชานารีศรีใส ขอรบั้งคมไหว้เทวา วางลงยังราชรถ วิพาร์นำหน้าคลาไคล</p>
<p>ครั้นถึงหิมวันต์บรรพต เห็นน้ำผุดจากผาขาลาลัย จึงยกเอาลูกน้อยยกกลอยใจ พาไปสระสระสงคณา</p>	๑ 4 คำ ๑ เชิด	<p>ให้หยุดรถอยู่ริมภูเขาใหญ่ อรไทอินคิปริคา ลงจากพิชัยรถ วิพาร์ก็พาเสด็จไป</p>
<p>ครั้นชำระสระสงคณา นางเปลื้องภูษาผ้าสไบ กอดจูบลูกแก้วแล้วเชยชม นอนเสียดอกพ้ออย่าโศกา</p>	๑ 4 คำ ๑ ลงสง	<p>คลาดแคล้วจากเชิงเขาใหญ่ ผูกเป็นเปลให้เจ้าไสยา ค้อยวางลงบรรทมในเปลผ้า ปลอบพลางกัลยาทีกล่อมไป</p>
<p>(กล่อม) เจ้านอนไปเกิดแม่จะกล่อม ขวัญอ่อนอย่าอ่อนอาลัย แม่ลูกมีกรรมตำบาก แม่นอยู่เวียงวังพระบิดา คืนบรรทมนางนมจะแซ่ซ้อง ครั้นเห็นลูกหลับไปคังใจจง</p>	๑ 4 คำ ๑	<p>เจ้างามละม่อมจะไกวให้ หลับไปเกิดพ้ออย่าโศกา ต้องตกยากนอนหลับกับเปลผ้า จะไสยาอยู่ทองรององค์ ค้อยประคององค์วางในอ่างสง บึงอรเอนองค์ลงไสยา</p>
<p>(รำย) ครั้นพระสุริยันตะวันฉาย พระกุมารก็ฟื้นตื่นนิทรา โลมลูบจูบกอดให้กินนม แล้ววางองค์ลงเหนือรถสุวรรณ</p>	๑ 6 คำ ๑ ตระ	<p>แสงสายบ่ายบังพฤษยา กัลยาโอบอุ้มเอามาพลัน เชยชมรับมิ่งสิ่งขวัญ วิษณุกรรมนำหน้าพาจรลี</p>

	๑ 4 คำ ๑ เข็ด	
ศรียาสาธน์หลังรอนรอน เทวาลากลับ ไปทันที		ก็ถึงพระนครท้าวชัย เทวีอุ้มลูกคลาไคล
	๑ 2 คำ ๑ เข็ด	
เดินพลาทางทรงโสกา ชวนนางวิฬาร์ผู้ร่วมใจ		ชลนาแถวถึงหลังไหล รีบไปเฝ้าองค์พระบิดา
	๑ 2 คำ ๑ เพลง	
ครั้นถึงท้องพระ โรงรุจี ยังหยุดยืนแผลงทวารา		เทวีคิดเกรงท้าวชโย ครีกครองกิจจาจะเพ็ดทูล
	๑ 2 คำ ๑	
(ซ้ำ) เมื่อนั้น สถิตเหนือแท่นรัตนเรื่องจำรูญ ว่าขานกิจการนครศ พระยายักษ์นั่งนีกครีกครา		ท้าวสิงหลราชเรนทร์สุร พร้อมมูลข้าเฝ้าท้าวพระยา ให้เขม่นนัยน์เนตรทั้งซ้ายขวา จะได้ลากหรือว่าจะได้ทุกข
	๑ 4 คำ ๑	
(ร่าย) แต่ก่อนร่อนชะไรไม่เคยเป็น จึงตรัสเรียกกระดานหมากรุก		จะพูดเล่นเจรจาไม่ผาสุก มาทรงเล่นกับมุขมนตรี
	๑ 2 คำ ๑ เจรจา	
เมื่อนั้น แอบประตูดวงค้อสุรี อุ้มองค์ลูกน้อยกลอยใจ ก้มเกล้าประณตพมบาลย์		นวลนางสุวิญาโฉมศรี เห็นท่วงที่เรริงขึ้นบัน ร้องให้เข้าไปตรงหน้าฉาน นงคราญชวนชบสบลลง
	๑ 4 คำ ๑ โอค	
เมื่อนั้น แปลกนางสุวิญาโฉมขง พิศดูเอะนี้มีธิดา ท้าวค้อยประคองต้องตัว ศรีสเรียกเท่าไรก็ไม่ขาน พลาทางนวลพินให้ทันที		ท้าวสิงหลเร่งคิดพิศวง ด้วยพระองค์ราราหุดามัว เป็นโรมาสลบชบหัว ลูบทั่วสรรพางค์นางเทวี พระยามารเรียกหมออิงมี เสนีนั่งได้ไม่ช่วยกู
	๑ 6 คำ ๑ เจรจา	
ครั้นนางค้อยพินสมประดี ประคองปลอบเล่าโลมนางโฉมครุ		เทวียังทรงกันแสงอยู่ จะใครรู้เนื้อความจึงถามไป

๑ 2 คำ ๑

จอมเอยจอมขวัญ
หรือผัวเจ้าเขาทำให้เข้าใจ
มีธุระอะไรนะบังอร
เหตุไรไม่มีรีผล
นี่ลูกเต้าของใครได้ไหนมา
ยังเล็กนักได้สักกี่เดือนแล้ว

เมื่อนั้น

นางคิดพิศทูลแต่ธิดา
เคิมยกลูกให้พระไชยเชษฐ
เธอร่วมเรียงเสี้ยมลูกไว้คิดดี
เมื่อจะเกิดเหตุนี้ลูกครรถ์แก่
เขาบอกข่าวข้างเผื่อที่ในไพร
ข้าคลอลูกชายภายหลัง
สมคะเนเล่าห์กลือเจ็ดนาง
เอาลูกน้อยนี้ใส่ในหีบผ้า
พอผัวกลับมาถึงเวียงชัย
พระไชยเชษฐนั้นไม่ทันคิด
อันที่ฝั่งลูกขาวีพาร์วี
เดชะสมภารพระหลานขวัญ
แล้วช่วยพามาส่งถึงกรุงไกร

เมื่อนั้น

จึงว่าพระไชยเชษฐช่างไม่คิด
น้อยหรือขับไล่ไม่ไว้หน้า
มันเชื่อฤทธิ์จะลงฝีมือดู
เมื่อเมี่ยมันพาลผิคริษา
อาบคนหลับตาบ้ำลำโพง
งมเงาแล้วมีหน้าซ้ำองหอง
จำจะหามาตามกิจจา

หมันต์เกิดเข็ญเป็นโฉน
ได้ลำบากยากไร้อันจน
จึงมายังนครสิงหล
มาแต่สองคนกับอีแมว
คูหน้าดาขี้ม่องผ่องแผ้ว
ลูกแก้วจงแกลงแข่งกิจจา

๑ 6 คำ ๑ เจริง

สุวิญาบังคมก้มหน้า
ด้วยกลัวจะโกรธาพระสามี
ไปจากนครชกษย์
มิได้มีอาธรรมอันใด
เป็นกรรมแต่หนหลังมาซัดให้
พระสามีดีใจไปคล่องข้าง
เพื่อนเมียมานั่งอยู่รอบข้าง
จะแก่งล้างพลาญข้าให้บรรลือ
ให้ทาสาไปฝั่งนอกกรุงใหญ่
มันเอาท่อนไม้ไปให้ดู
จำจิตขับข้าด้วยอดสู
มาขุดคูได้ลูกที่ดันไทร
เทวัญเอารกลงมาให้
จงทราบได้บาทหงส์พระทรงฤทธิ์

๑ 14 คำ ๑ เจริง

ท้าวสิงหลฟังเรื่องให้เคืองจิต
ถึงขอบผิก็ควรจะบอกดู
ให้พ่อตาอภัยสอดดู
เห็นว่ากูแก่แต่จะเข้าโลง
เห็นตัวอยู่อิจณาไต้งไต้ง
ไปงไต้งพุดฮักไม่ตรีครตรา
ถ้าอยู่ใกล้จะดองให้หนักหนา
มันจะว่าอย่างไรใครฟัง

๑ 8 คำ ๑

บัดนั้น

เห็นนางทูลปิดงำอำปลัง
 วิพารค์ใจเข้าไปทูล
 พอผิวเขากลับมาถึงเมือง
 หม่อมเมียวว่าไรก็เป็นนั้น
 ไม่ได้ถามความพิจารณา
 หากสี่พี่เลี้ยงมาขอไว้
 เธอว่ายับยั้งเสียไม่เลี้ยงดู
 เธอยิ่งกราดเกรี้ยวเคี้ยวเข็ญ
 ข้างจึงพานางมาในราตรี
 ทั้งผิวเมียเขารูมกันคำว่า
 ชั้นคึกฮักฮักเป็นพันไป

เมื่อนั้น

ลูกขึ้นกระที่บบาทควาดอึง
 ข้างรักผิวกระไรกระนั้นขอ
 ความโตความใหญ่พอไม่รู้
 อภัยครั้งนี้เป็นที่สุด
 มันดูหมิ่นถิ่นแคลนดูมากมาย
 ชะอ้ายไชยเชษฐ์ลูกเขย
 ขัดเขมรเป็นเกลียวเคี้ยวฟัน
 เขี้ยวงอกออกข้างละสามวา
 สำแดงแผลงฤทธิ์ฮูรี

๑ 10 คำ ๑ คุกพาทย์

จับศรสะพายแล่งแกว่งตระบอง
 แล้วให้เตรียมทัพสำหรับบุทธิ์
 พระขามรมายังเกษลา
 ร้องเรียกโยธินั้น

๑ 4 คำ ๑ เจริง

ครั้นพร้อมเสร็จเสด็จขึ้นรถทรง
 กระที่บบาทเร่งราชรถชัย

วิพารค์เห็นคิดถึงความหลัง
 นี้เนื้อยังรักผิวกลัวจะเคือง
 ว่านางเล่าคำมูลไม่สิ้นเรื่อง
 มันชักเยื้องยุงให้โกรธา
 สารพันและไค้พิไรว่า
 สั่งให้เข่นฆ่านางโฉมครุ
 ทั้งเจ้าข้างจึงได้รอคอย
 นางผัดพอเข้าครุจะจรลี
 ถ้าขึ้นอยู่เห็นจะเป็นผี
 ปีมชีวิจะม้วยด้วยเจ็บใจ
 หากแรงได้บาทผ่านฟ้าไม่
 ว่าจะสู้ภูวนัยไม่พรั่นพริ้ง

๑ 12 คำ ๑ เจริง

ท้าวสิงหนทวิโรธโกรธซึ่ง
 สุวิชาณคู่มิ่งไม่บอก
 ให้หม่อมพ่อไชยเชษฐ์มาลบลहु
 หากวิพารค์ถูกคุมจับเอา
 ถึงชีวิตม้วยมุกก็ไม่หาย
 จะปล่อยแก่แก้อายไม่เกรงมัน
 คงได้เล่นกันหาข่อย่าศึกกัน
 โจนจากแท่นสุวรรณทันทิ
 นัยนาตั้งแสงพระสุริย์ศรี
 เพียงพื้นปัดพิจะโทรมทรุด

ขึ้นฆาตกลองสำคัญชั้นสุด
 กูจะไปรบมนุษย์เมืองเหมันต์
 ยินท่าพหลพลขันธุ์
 หุนหันฮักฮักจิตใจ

ยกอสุรจตุรงค์ทัพใหญ่
 ออกไปจากวังไม่รั้งรอ

๑ 2 คำ ๑ กราว

เมื่อนั้น
 วจิตกายน้ำลายไม่ติดคอ
 ตามบุคท์้ายรดกำสรดพลาง
 จงฉินพักครามาพาที

๑ 4 คำ ๑

(ไอ้ปี่) ไอ้ว่าพระองค์ผู้ทรงเดช
 พระจะยกพลมารไปราญรอน
 คิดเห็นเป็นกรรมลูกเที่ยงแท้
 พลัดพรากพ่อแม่มาเดินไพร
 ชีวิตจึงรอดไม่วอดวาย
 ครั้นนี้มีทรงพระเมตตา
 ประทานโทษเถิดทูลกระหม่อมเอ๋ย
 ให้เห็นแก่นักดาของภูมิ

๑ 8 คำ ๑ โอด

(ร้าย) เมื่อนั้น
 เหลียวมาปถอบพระธิดา
 จึงมีสิ่งหนาทประกาศรื่อง
 งามหัตถ์รับนางนฤมล
 พ้อชัดใจไซ้เขษรุ่มันดูแคลน
 หากสงสารหลานน้อยคนนี้
 ตรีศพลางทางเหลือบเห็นวิพาร์
 ชังลูกชังหลานงุ่นง่านใจ
 เสนาเร่งจับพลขันธ
 ภูจะได้แก้แค้นแทนทศ

๑ 10 คำ ๑ เชิด

เมื่อนั้น
 วอนว่าพาทีพี่พี่ไร
 หลานน้อยนี้จะเป็นกำพร้าพ่อ
 ทูลพลางทางซบพักตรา

ศุวิญชาขวัญหนีตีฝือ
 กลัวพ่อจะไปฆ่าพระสามี
 นवलนางร้องทูลท้าวยักษ์
 เทวีครวญคร่ำรำวิงวอน

โปรดเกศลู่มั้งจงยังก่อน
 ทำโทษโรครณกับเขาโย
 จึงได้แต่ทุกข์ทนหม่นไหม้
 นี่หากได้พึ่งบาทพระบิดา
 ทั้งกุมารหลานชายเป็นสุขา
 ก็จะเป็นเวรมาแก่ข้านี้
 อย่าไปเสยจงคืนเข้ากรุงศรี
 เทวีทูลพลางทางโสกา

ท้าวสิงหลให้คิดเสน่ห้หา
 อย่าโสกาอาวรณ์ร้อนรน
 ให้เลิกกองทัพกลับเข้าสิงหล
 ขึ้นนั่งบนรถแล้วพาที
 เจ็บแค้นดังหัวอกเป็นผี
 คับโมโหเสยที่เอาบุญไว้
 รือคิดโกรธาขึ้นมาใหม่
 แกว่งตะบองร้องให้กลับรถ
 จะไปเหยียบหมันดีให้แหลกหมด
 กระทีบบาทเร่งรถรีบไป

ศุวิญชาออกสั่นหวั่นไหว
 พระบิดุรงค์จงได้เมตตา
 ลูกขอประทานโทษา
 กอดบาทพระบิดา โสกาลัย

๑ 4 คำ ๑ โศค

เมื่อนั้น
 จึงโลมเล่าธิดาซาใจ
 พ้อคิดแค้นขึ้นมาก็รุ่งน่าน
 อันโทษตัวผู้เจ้ามันฮึกฮัก
 แล้วคำรัศตรรื่องแปรยไป
 ให้กลับพหลพณิก

ท้าวสิงหลกลับคิดพิสมัย
 อย่างรื่องให้ไปเลยนะลูกกรัก
 จะใคร่ยกพลมารไปหาญหัก
 จะบอกให้หลานรักอย่าทุกข์ร้อน
 ลูกหลานมันรื่องให้ไม่หยุดหย่อน
 คืนเข้าพระนครไม่ทันช้า

๑ 6 คำ ๑ เจ็ด

ครั้นถึงจึงขึ้นบนปราสาท
 เชยชมพระราชานัดดา
 ขนานนามประทานหลานชาย
 ให้พี่เลี้ยงนางนมพร้อมพรัก

เสด็จนั่งเหนืออาสน์อันเลขา
 เป็นที่เส่นหาพระยาักษ์
 ชื่อนารายณ์ธิเบศร์สมศักดิ์
 บำรุงรักษ์พระกุมารสำราญใจ

๑ 4 คำ ๑

2.1.3 บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับกรมศิลป์ากร

บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับกรมศิลป์ากรนี้ ปรับปรุงบทละครโดยอาจารย์มนตรี ตรีโมท โดยยึดแบบเค้าโครงเรื่องจากฉบับเดิม คือฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ทั้ง 4 ตอนไว้ คือตอน นางสุวิญาถูกขังไว้ ตอนพระไชยเชษฐาตามนางสุวิญา ตอนพระไชยเชษฐาเข้าเฝ้าท้าวสิงหล และ ตอนอภิเษกพระไชยเชษฐา การแสดงละครแต่ละครั้งนั้น จะมีการนำบทละครมาเรียบเรียงเพื่อใช้แสดง โดยอาจมีการแต่งเพิ่มเติมเพื่อให้การแสดงแต่ละครั้งมีความสมบูรณ์ ดังละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐาตามความที่กล่าวไว้ในบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 สำหรับบทรำถวายนางวิฬาร์นั้น ไม่มีในบทพระราชนิพนธ์ มีเพียงการกล่าวถึงว่า นางวิฬาร์รำถวายถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในตอน พบพระโอรสเท่านั้น เมื่อกรมศิลป์ากรจะจัดให้มีการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐา อาจารย์มนตรี ตรีโมท จึงได้นำบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มาเรียบเรียงเพื่อใช้ในการแสดงของกรมศิลป์ากร โดยมีการปรับปรุงและเพิ่มเติมบทละครบางตอน จึงได้มีการแต่งบทขับร้องถวายนางวิฬาร์แบบ สั้นขึ้น เพื่อให้บทละครมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งมีบทรำถวาย 1 บท บทแม่ศรี 1 บท ดังนี้

ร้องถวาย-

ถวายเอย
 เยื้องยาตราครกราย
 ถวายพระไทรเทพารักษ์

จะจับระบำเพื่อนรำถวาย
 รำถวายให้งามงด
 ที่ปกปักพระโอรส

ปีพาทย์รับ

-ร้องเพลงแม่ศรี-

แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีวิพาร์
ฟ่อนรำทำท่า	ก้มเศศาประณต
ขอให้พบกุมารา	ประจักษ์ตาปรากฏ
แล้วรำรำไปตามบท	ซ้อยชคไปเอ๋ย

สำหรับทำรำดูฉายนางวิพาร์แบบต้นนั้น เป็นการบรรจุทำรำร่วมกันระหว่างอาจารย์ศุภลักษณ์ กัทธนาวิก (หม่อมครุท่วน) และอาจารย์มัลลิก คงประภัสร์(ครูหมั่น) และได้ถ่ายทอดให้กับนางสาวนพรัตน์ ไชยวสุ เป็นคนแรกเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนโรงเรียนนาฏศิลป์ แต่ไม่ได้้นำการรำดูฉายนางวิพาร์ออกแสดงเนื่องจากหม่อมครุท่วนถึงแก่กรรมเสียก่อน

แต่เดิมการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐา นิยมแสดงตอนพระนารายณ์ธิเบศร์ประพาสนา และตอนนางแมวย้ายซุ้ม ในปี พ.ศ. 2504 เป็นครั้งแรกของกรมศิลปากรที่มีการจัดแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ตอนพบพระโอรสจนถึงนางแมวย้ายซุ้ม ณ สถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 จึงได้มีการรื้อฟื้นการรำดูฉายนางวิพาร์ขึ้น โดยมีครูหมั่น (อาจารย์มัลลิก คงประภัสร์) เป็นผู้ตรวจสอบและทบทวนกระบวนการทำรำดูฉายให้แก่นางสาวนพรัตน์ ไชยวสุ และฝึกซ้อมการแสดงทั้งเรื่องร่วมกับอาจารย์ลมูล ชมะกุลป์ อาจารย์ผั่น โมรากุล อาจารย์สอาด แสงสว่าง และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช¹

และในปี พ.ศ. 2504 หรือในปีเดียวกันนี้ ก็ได้้นำการแสดงละครนอก เรื่องไชยเชษฐา ตอนนางแมวย้ายซุ้ม ไปแสดงในพระราชพิธีสังเวศยามเทวธิดาในพระบรมมหาราชวังด้วย ซึ่งเป็นบทบาทการแสดงที่อาจารย์ลมูล ชมะกุลป์และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช สืบทอดมาจากวังสวนกุหลาบและนำมาถ่ายทอดในโรงเรียนนาฏศิลป์ ผู้ที่ได้แสดงเป็นนางวิพาร์คนแรกของกรมศิลปากร คือนางสาวนพรัตน์ ไชยวสุ หรืออาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม

¹ สัมภาษณ์อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม 20 มีนาคม พ.ศ.2550

ภาพที่ 1 นางสาวนพรัตน์ ไชยวสุ แสดงเป็นนางวิพาริ์ เมื่อ ปี พ.ศ. 2504

ที่มา : หนังสือประวัติและผลงานนางนพรัตน์ หวังในธรรม

ลักษณะคำประพันธ์บทละครเรื่องไชยเชษฐ ุฉบับกรมศิลปากร ได้ปรับปรุงขึ้นจากบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ุ ฉบับรัชกาลที่ 2 โดยยึดแบบเค้าโครงเรื่องเดิมทั้งสี่ตอนไว้ คือตอนนางสุวิชาถูกขับได้ ตอนพระไชยเชษฐ ุตามนางสุวิชา ตอนพระไชยเชษฐ ุเข้าเฝ้าท้าวสิงหล และตอนอภิเษกพระไชยเชษฐ ุ โดยปรับถ้อยคำและสำนวนบางตอนให้ให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย มีการเพิ่มบทเจรจาระหว่างตัวละคร ในส่วนของบทละครที่เป็นบทกลอนได้คัดลอกจากบทกลอนตามแบบฉบับของรัชกาลที่ 2 ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ไว้ บางบทกลอนที่มีการแต่งขึ้นใหม่หรือมีการปรับถ้อยคำ เพื่อให้มีความเหมาะสมกับเวลา แต่ยังคงใช้หลักเกณฑ์การแต่งเหมือนกลอนสุภาพหรือกลอนแปดและมีคำขึ้นต้นบทกลอนเช่นเดิม

บทละครเรื่องไชยเชษฐ ุฉบับกรมศิลปากร ได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิพาริ์ไว้เหมือนกับบทละครเรื่องไชยเชษฐ ุฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เนื่องจากเป็นการนำบทละครฉบับดังกล่าวมาปรับปรุงขึ้นใหม่เพื่อใช้แสดงในกรมศิลปากร ซึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิพาริ์ไว้ในตอนกลางของเรื่องและท้ายเรื่อง ซึ่งไม่ได้นำส่วนต้นของเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนางจำปาทองได้ไข่จระเข้และนำมาชุบเลี้ยงจนสร้างความคิดครุ่นให้กับชาวเมือง นางจำปาทองจึงถูกขับไล่ออกจากเมืองโดยมีนางวิพาริ์ผู้เป็นที่เลียดติดตามมาด้วย โดยมีเนื้อเรื่องย่อดังกล่าวนี้

เนื้อเรื่องย่อบทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับกรมศิลปากร

พระไชยเชษฐาผู้มีเป็นมเหสีเอกคือนางสุวิญา และยังมีมเหสีอีกเจ็ดองค์ นางทั้งเจ็ดคิดอิจฉา นางสุวิญา จึงวางอุบายให้พระไชยเชษฐาไปคล้องช้างเผือกในป่า เมื่อนางสุวิญชากลอดลูก นางทั้งเจ็ดนำเอาพระโอรสที่เกิดกับนางสุวิญาไปฝังไว้ที่ใต้ต้นไม้ จากนั้นก็นำท่อนไม้มาวางไว้แทน หลังจากพระไชยเชษฐาไปคล้องช้างเผือกในป่ากลับมา พบว่านางสุวิญชากลอดลูกเป็นท่อนไม้ดังอุบายของมเหสีทั้งเจ็ด พระไชยเชษฐารู้สึกโกรธนางสุวิญชามาก จนถึงสั่งให้ประหารชีวิตนางแต่พระพี่เลี้ยงทั้งสี่ได้ทูลความเพื่อช่วยเหลือนางไว้ นางแก้วจึงจากผู้เป็นมารดาของพระไชยเชษฐาทราบข่าวว่านางสุวิญาถูกขับไล่ออกจากเมือง จึงมาต่อว่าพระไชยเชษฐา จนพระไชยเชษฐาสำนึกผิดและคิดออกติดตามนางสุวิญา มเหสีทั้งเจ็ดเฆาะเขี่ยพระไชยเชษฐาทำให้พระไชยเชษฐาโกรธถึงกับจะเอาพระขรรค์ไล่ฟัน

เมื่อนางสุวิญาถูกขับไล่ออกจากเมือง ก็มีนางวิพาร์หรือนางแมวกคนสนิทติดตามไปด้วย ระหว่างการเดินทางของทั้งสอง ก็เดินมาพบกับต้นไม้ นางวิพาร์จึงได้บอกความจริงแก่นางสุวิญาว่า พระโอรสถูกนำมาฝังไว้ที่ต้นไม้ต้นนี้ ทั้งสองจึงช่วยกันพยายามขุดหาพระโอรส แต่ขุดเท่าใดก็ไม่พบพระโอรส นางวิพาร์จึงได้บนบานต่อเทพยดาที่สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไม้นั้นว่า หากทั้งสองขุดพบพระโอรส นางวิพาร์จะรำนุขยถวายเป็นการไช้บน เมื่ออธิษฐานแล้วนางวิพาร์และนางสุวิญาจึงช่วยกันขุดหาพระโอรสต่อไปกระทั่งพบพระโอรส จากนั้นนางวิพาร์จึงรำนุขยถวายเป็นการไช้บนต่อพระไท่ ที่ทำให้ได้พบพระโอรสดังคำอธิษฐาน นางสุวิญาและนางวิพาร์จึงพาพระโอรสเดินทางไปยังเมืองสิงหล ครั้นถึงก็ทูลความทั้งหมดแก่ท้าวสิงหล ส่วนพระไชยเชษฐาเมื่อได้ขับไล่นางสุวิญาไปแล้ว ก็สำนึกผิดจึงออกติดตามนางสุวิญา ตั้งแต่ นางสุวิญาและพระโอรสมาอยู่ยังเมืองสิงหล ท้าวสิงหลให้พระนามพระโอรสว่า “พระนารายณ์ธิเบศร์” วันหนึ่งพระนารายณ์ ธิเบศร์ออกประพาสป่าพร้อมพี่เลี้ยงทั้งสี่และหมู่เสนา จนได้พบกับพระไชยเชษฐา ระหว่างที่ไม่ทราบว่าเป็นพ่อลูกกันนั้นเกิดการต่อสู้กัน โดยการเสี้ยมธนูพระไชยเชษฐาเสี้ยมธนูใส่พระนารายณ์ธิเบศร์ กลายเป็นชนมมณเฆ พระนารายณ์ธิเบศร์เสี้ยมธนูใส่พระไชยเชษฐา กลายเป็นพวงมาลัย ทั้งสองจึงทราบความจริงว่าเป็นพ่อลูกกัน พระนารายณ์ธิเบศร์อาสาพาบิดาของตนเข้าเมืองสิงหลเพื่อพบกับท้าวสิงหลและนางสุวิญา โดยให้พระไชยเชษฐามาซ่อนอยู่ที่ซุ้มประตูเมือง เมื่อนางวิพาร์ทราบข่าว จึงมาเฆาะเขี่ยพระไชยเชษฐา กระทั่งพระนารายณ์ธิเบศร์พาพระไชยเชษฐาเข้าเฝ้าท้าวสิงหล และในที่สุดพระไชยเชษฐาก็คืนดีกัน

ตัวอย่างบทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับกรมศิลปากร โดยคัดตัวอย่างกลอนบทละครเฉพาะ บทบาทของนางวิพาร์เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปลักษณ์ บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิกของนางวิพาร์ ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ดังนี้

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ

ตอนพบพระโอรส

มนตรี คราโมท จัดทำบทและบรรจเพลง

-เพลงทยอก-

-ร้องร้อร่าย-

ครั้นถึงพระไตรสาขา   วิหารจึงแจ้งแถลงไข
มันฝั่งองค์พระโอรสไว้   อยู่ได้ร่มไทรต้นนี้

-นางสุวิงษาและนางวิหาร์เจรจา และช่วยกันซุกแต่ไม่พบ-

-ร้องร่ายนอก-

ซุกไปไม่พบพระโอรส   นางแสนกำสรวลศลศรี
สะอื้นพลาททางถามวิหาร์   ทำฉันทิดีเล่าเจ้าวิหาร์

-นางสุวิงษาและนางวิหาร์เจรจา และนางสุวิงษายังซุกต่อไปอีก-

-ร้องร่ายนอก-

บัดนั้น   นางวิหาร์หลากใจหนักหนา
หรือศีสาบั้งหุบงิดา   มาหลอนหลอกหยอกซำดอกกระมัง
คิดแล้วนางแมวกมือไหว้   ขอให้ได้พระกุมารเหมือนใจหวัง
เทพไทองค์ใดที่กำบัง   จะแต่งตั้งสังเวทที่ดันไทร
ข้าจะรำฉุยฉายถวายมือ   ให้เลื่องลือว่าแมวนี่รำได้
บนพลาททางแลดูไป   ก็เห็นหีบที่ในหลุมนั้น

-นางวิหาร์รำฉุยฉายนางวิหาร์-

-ร้องฉุยฉาย-

ฉุยฉายเอ๋ย   จะจับระบำพื่อนรำถวาย
เอื้องยาครนาครกราย   รำฉุยฉายให้งามงด
ถวายพระไตรเทพารักษ์   ที่ปกปักพระโอรส

ปีพาทย์รับ

-ร้องเพลงแม่ศรี-

แม่ศรีเอ๋ย   แม่ศรีวิหาร์
พื่อนรำทำท่า   ก้มเกล้าประณต
ขอให้พบกุมารา   ประจักษ์ตาปรากฏ
แล้วรำรำไปตามบท   ซ้อยซดไปเอ๋ย

-เพลงเร็ว-

-ด้วยความดีใจนางวิฬาร์เข้าไปหานางสุวิญา นางสุวิญาอุ้มพระโอรสไว้
นางวิฬาร์พานางสุวิญาเข้า-

-เพลงเชิด-

2.1.4 บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์
เขียนสำราญ มี 4 ตอน ได้แก่ตอนอุบายนางทั้งเจ็ด ตอนพบพระโอรส
ตอนนารายณ์ริเบศร์ประพาสาป และตอนนางแมวเย็บซุ้ม

บทละครเรื่องไชยเชษฐาฉบับปรับปรุงปีพ.ศ. 2536 นี้ ได้มีการรื้อฟื้นปรับปรุงบทละครเรื่อง
ไชยเชษฐาที่กรมศิลปากรได้จัดทำไว้ เพื่อใช้แสดงในงานเทศกาลเกียรติอาจารย์ลมูล ชมะคุปต์ ณ เวที
สังคีตศาลา ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดยใช้ชื่อตอนว่าตอนอุบายนางทั้งเจ็ดถึงนางแมว
เย็บซุ้มซึ่งถือเป็นการแสดงต่อเนื่องตั้งแต่ต้นเรื่องเป็นครั้งแรก

ผู้ปรับปรุงบทละครคืออาจารย์เฉลิมศักดิ์ เขียนสำราญ และอาจารย์พันธ์ หวังในธรรม
เป็นผู้ตรวจสอบบทละครในครั้งนี้ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ตอนอุบายนางทั้งเจ็ด ตอนพบ
พระโอรส ตอนนารายณ์ริเบศร์ประพาสาป และตอนนางแมวเย็บซุ้ม อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เขียนสำราญ
ได้นำเค้าโครงเรื่องไชยเชษฐาเดิมจากบทละครฉบับกรมศิลปากรมาปรับปรุงขึ้นใหม่ เพื่อให้บท
ละครมีความสมบูรณ์ ซึ่งแต่เดิมอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้แต่งบทรำถวายนางวิฬาร์แบบสั้นไว้
อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เขียนสำราญ จึงได้แต่งขยายบทรำถวายนางวิฬาร์แบบยาวให้มีความสมบูรณ์
มากยิ่งขึ้น โดยเพิ่มบทถวายอีก 1 บท และบทแม่ศรี 1 บท กระทั่งเป็นรำถวายนางวิฬาร์แบบ
ยาวที่มีบทถวาย 2 บท และบทแม่ศรี 2 บท ดังนี้

-ร้องถวาย-

ถวายเอย	จะจับระบำฟ้อนรำถวาย
เอื้องขาทรนาครกราย	รำถวายให้งามงด
ถวายพระไทรเทพารักษ์	ที่ปกปักพระโอรส
บวงสรวงเอย	รำรำบวงสรวงถวายปวงเทวา
รำถวายกรกรายลีลา	พระไทรเจ้าข้าได้โปรดปราณี
ขอให้พบพระโอรส	เกียรติปรากฏบนปฐพี

ปีพาทย์รับ

-ร้องเพลงแม่ศรี-

เจ้าคนซื้อเอย	เจ้าคนซื้อซื้อวิฬาร์
ตั้งมั่นสัตยา	ในวิญญูณภักดี

จงรักพระจอมราชย์
 คุณพระปกเกล้า
 แม่ศรีเอย
 ฟ้อนรำท่าท่า
 ขอให้พบกุมารา
 แล้วรำรำไปตามบท

ถวายชีวาคม์เป็นราชพลี
 เจ้าคนดีถึงหลเอย
 แม่ศรีวิพาร์
 กัมเกศาทระนต
 ประจักษ์ตาปรากฏ
 ซ้อยชดไปเอย

โดยมีอาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรมเป็นผู้ประดิษฐ์ท่ารำเพิ่มเติมขึ้นจากนฤฉายนางวิพาร์แบบสั้น จนกระทั่งเป็นนฤฉายนางวิพาร์ในปัจจุบัน รวมทั้งอาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้กรุณาถ่ายทอดบทบาทการแสดงของนางวิพาร์และกระบวนท่ารำนฤฉายนางวิพาร์ให้แก่อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสำราญ เพื่อรับบทเป็นนางวิพาร์อีกด้วย

ภาพที่ 2 อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสำราญ แสดงเป็นนางวิพาร์ เมื่อ ปี พ.ศ. 2536

ที่มา : อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสำราญ

ลักษณะคำประพันธ์บทละครเรื่องไชยเชษฐ ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสาราญ ได้ปรับปรุงขึ้นจากบทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ฉบับกรมศิลปากร โดยยึดแบบเค้าโครงเรื่องเดิมไว้ ในส่วนของบทละครที่เป็นบทกลอนได้คัดลอกจากบทกลอนตามแบบฉบับของกรมศิลปากร บางตอนที่มีการเจรจาโต้ตอบกันระหว่างตัวละครก็มีการปรับถ้อยคำให้รวบรัด กระฉับกระเฉงมากยิ่งขึ้น โดยมีเพียงการเจรจาแทรก การทำเสียงพิเศษ(การกระแอมในลำคอ) และการทำเสียงเลียนแบบแมวเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้มีความเหมาะสมกับเวลา แต่ยังคงใช้หลักเกณฑ์การแต่งเหมือนกลอนสุภาพหรือกลอนแปดและมีคำขึ้นต้นบทกลอนเช่นเดิม

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ตอนอุบายนางทั้งเจ็ดถึงนางแมวเขี้ยวฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสาราญนี้ มีการจัดทำบทเพื่อแสดงโดยแบ่งเป็นฉากทั้งหมด 7 ฉาก ดังนี้

- ฉากที่ 1 วางอุบาย
- ฉากที่ 2 ถูกจับ
- ฉากที่ 3 ตามนาง
- ฉากที่ 4 พบพระโอรส
- ฉากที่ 5 เข้าเมืองสิงหล
- ฉากที่ 6 นางแมวเขี้ยว
- ฉากที่ 7 คินดี

โดยบทละครทั้ง 7 ฉาก จะมีลักษณะดังนี้

1. มีการแต่งบทละครเป็นแบบกลอนสุภาพ
2. มีการกำหนดบทบาทเจรจาสำหรับตัวละครมาแล้ว
3. จะมีชื่อตัวละครกำกับอยู่คู่ด้านหน้าของบทกลอนหรือบทเจรจา
4. มีการเขียนชื่อเพลงกำกับไว้ที่หน้าบทกลอน
5. มีการบรรยายฉาก
6. มีการบรรยายการเคลื่อนไหวของตัวละคร
7. มีการบรรยายอากัปกริยาของตัวละคร

บทละครเรื่องไชยเชษฐฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสาราญ ได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิพารไว้เหมือนกับบทละครเรื่องไชยเชษฐฉบับพระราชานิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 และฉบับกรมศิลปากร เนื่องจากอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสาราญ ได้นำบทละครฉบับกรมศิลปากรที่มีการมาปรับปรุงขึ้นจากฉบับพระราชานิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มาปรับปรุงเพื่อใช้แสดง ซึ่งได้กล่าวถึงบทบาทของนางวิพารไว้ในตอนกลางของเรื่องและท้ายเรื่อง ซึ่งไม่ได้นำส่วนต้นของเรื่องที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับนางจำปาทองได้ใจจะছেและนำมาชูปเลี่ยนจนสร้างความเดือดร้อน

ให้กับชาวเมือง นางจำปาทองจึงถูกขับไล่ออกจากเมืองโดยมีนางวิพาร์ผู้เป็นที่เลียดคิดตามมาด้วย โดยมีเนื้อเรื่องย่อดังกล่าวนี้

เนื้อเรื่องย่อของบทละครเรื่องไชยเชษฐ ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ

พระไชยเชษฐมิมเหสีหลายองค์ โดยมีนางสุวิญญาเป็นมเหสีเอก มเหสีอีกเจ็ดองค์เห็นว่า พระไชยเชษฐ์ หลงรักนางสุวิญญามาก จึงคิดอุบายที่จะกำจัดนางสุวิญญา โดยทำว่ามีช้างเผือก ลักษณะดีที่ในป่าให้พระไชยเชษฐ์ไปคล้องช้างนั้นเพราะเป็นช้างคู่บารมี เมื่อนางสุวิญญาคลอดลูก นางทั้งเจ็ดนำเอาพระโอรสที่เกิดกับนางสุวิญญาไปฝังไว้ที่โคนต้นไม้ แล้วเอาท่อนไม้มาวางไว้แทน หลังจากพระไชยเชษฐ์ไปคล้องช้างเผือกในป่ากลับมา พบว่านางสุวิญญาคลอดลูกเป็นท่อนไม้ ตามคำทูลขอร้องของมเหสีทั้งเจ็ด ทำให้พระไชยเชษฐ์เข้าใจผิดและโกรธนางสุวิญญามาก จนถึงจะประหารชีวิตนางแต่พระที่เลียดทั้งสี่ได้ทูลความเพื่อช่วยเหลือนางไว้ นางแก้วสัจจาผู้เป็นมารดาของพระไชยเชษฐ์ทราบข่าวว่านางสุวิญญาถูกขับไล่ออกจากเมือง จึงมาต่อว่าพระไชยเชษฐ์ จนพระไชยเชษฐ์สำนึกผิดและคิดออกติดตามนางสุวิญญา มเหสีทั้งเจ็ดเฆาะเขี่ยพระไชยเชษฐ์ทำให้พระไชยเชษฐ์โกรธถึงกับจะเอาพระขรรค์ไล่ฟัน

ฝ่ายนางสุวิญญาจึงถูกขับไล่ออกไปจากเมือง โดยมีนางวิพาร์หรือนางแมวกนสนิทติดตามไปด้วย ระหว่างทางที่ทั้งสองเดินมาถึงต้นไม้ใหญ่ นางวิพาร์จึงได้บอกความจริงแก่นางสุวิญญาว่า พระโอรสถูกนำมาฝังไว้ที่ต้นไม้กลางป่านี้ ทั้งสองพยายามขุดหาเท่าใดก็ไม่พบพระโอรส นางวิพาร์จึงได้บนบานต่อเทพยดาที่สิงสถิตอยู่ ณ ต้นไม้นั้นว่าหากพบพระโอรสแล้ว นางวิพาร์จะรำยถนอถวายเป็นการไช้บน เมื่ออธิษฐานแล้วนางวิพาร์และนางสุวิญญาจึงช่วยกันขุดหาพระโอรสอีกครั้งและในที่สุดก็พบพระโอรส นางวิพาร์จึงรำยถนอเพื่อเป็นการไช้บนต่อพระไตรที่คุ้มครองพระโอรส และทำให้ได้พบพระโอรสดังคำอธิษฐาน นางสุวิญญาและนางวิพาร์จึงพาพระโอรสเดินทางไปยังเมืองสิงหนครันถึงก็ทูลความทั้งหมดแก่ท้าวสิงหนครัน ส่วนพระไชยเชษฐ์เมื่อได้ไ้ นางสุวิญญาไปแล้ว ตั้งแต่นางสุวิญญาและพระโอรสมายู่ยังเมืองสิงหนครัน ท้าวสิงหนครันให้พระนามพระโอรสว่า “พระนารายณ์ธิเบศร์” ซึ่งขณะนี้มีอายุได้เจ็ดพรรษา วันหนึ่งพระนารายณ์ธิเบศร์ออกประพาสป่าพร้อมพี่เลี้ยงทั้งสี่และหมู่เสนา จนได้พบกับพระไชยเชษฐ์ ระหว่างที่ไม่ทราบว่าเป็นพ่อลูกกันนั้นเกิดการต่อสู้กันโดยการเสียดสน พระไชยเชษฐ์เสียดสนใส่พระนารายณ์ธิเบศร์กลายเป็นขนมมนมเนย พระนารายณ์ธิเบศร์เสียดสนใส่พระไชยเชษฐ์กลายเป็นพวงมาลัย ทั้งสองจึงทราบความจริงว่าเป็นพ่อลูกกัน พระนารายณ์ธิเบศร์อาสาพาบิดาของตนเข้าเมืองสิงหนครันเพื่อพบกับท้าวสิงหนครันและนางสุวิญญา โดยให้พระไชยเชษฐ์มาซ่อนอยู่ที่ซุ้มประตูเมือง เมื่อนางวิพาร์ทราบข่าว จึงมาเฆาะเขี่ยพระไชยเชษฐ์ครันต่อมาพระนารายณ์ธิเบศร์จึงพาพระไชยเชษฐ์เข้าเฝ้าท้าวสิงหนครัน ท้าวสิงหนครันเสียดสนไม่พอใจพระไชยเชษฐ์ จึงให้นางสุวิญญาเป็นผู้ตัดสินใจเอง ซึ่งภายหลังนางก็ยอมคืนดีกับพระไชยเชษฐ์

ตัวอย่างบทละครเรื่องไชยเชษฐา ตอนนางแมวเข็ญฉุ่ม ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 ตอน
อุบายนางทั้งเจ็ด ตอนพบพระโอรส ตอนนารายณ์ธิเบศร์ประพาสาป้า และตอนนางแมวเข็ญฉุ่ม
ปรับปรุงโดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เป็นสำราญ และตรวจสอบบทละครโดยอาจารย์นพรัตน์ หวังใน
ธรรม มีทั้งหมด 7 ฉาก โดยคัดตัวอย่างฉากที่ 3 ตอนพบพระโอรส เพื่อวิเคราะห์ถึงรูปลักษณ
บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิกของนางวิพาร ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ดังนี้

ฉากที่สาม พบพระโอรส

ป้ามีคันไม้

-วิพารพาสุวิญชามาค้นหาพระโอรสที่โคนพระไทร-

-เพลงทะยอก-

-วิพารและสุวิญชาเดินออกเวทีล่างด้านขวา สุวิญชาคร่ำครวญวิพารปลอบแล้วเดินขึ้นเวทีถึงพระ

ไทรแล้วหยุด-

-ร้องร่ำรำ-

ครั้นถึงพระไทรสาขา

วิพารจึงแจ้งแถลงไข

มันฝังองค์พระโอรสไว้

อยู่ใต้ร่มไทรต้นนี้

-เจรจา-

วิพาร หม่อมแม่เพคะ ตรงนี้แหละเพคะ ที่อืพวกใจขี้กษย์มันเอาพระโอรสมาฝังไว้
สุวิญชา จริงหรือจ๊ะ จันเรารีบช่วยกันขุดหาลูกของข้าเร็วๆเข้าเถิด
วิพาร เพคะ

-สองนางช่วยกันขุดแต่ไม่พบ สุวิญชาร้องไห้-

-ร้องร่ำ-

ขุดไปไม่พบพระโอรส

นางแสนกำสรวลสลดศรี

สะอื้นพลงทางถามวิพารวี

ทำฉันทใคร่เล่าเจ้าวิพาร

-เจรจา-

-สุวิญชายังขุดต่อไปอีก-

-ร้องร่ำ-

บัดนั้น

นางวิพารหลากใจหนักหนา

หรือผีสาบั้งหุบั้งคา

มาหลอนหลอกหยอกข้าดอกกระมัง

คิดแล้วนางแมวขมือไหว้

ขอให้ได้พระกุมารเหมือนใจหวัง

เทพไทองค์ใดที่กำบัง

จะแต่งตั้งสังเวทที่ต้นไทร

ข้าจะรำลุลยถวายขมือ

ให้เลื่องลือว่าแมวนี้รำได้

บนพลาททางแลดูไป

ก็เห็นหีบที่ในหลุมนั้น

-วิหารีรำนุชฉาย-

(บทนุชฉายของนางแมว)

-ร้องนุชฉาย-

นุชฉายเอย
 เยื้องยาตราครกราย
 ถวายพระไทรเทพารักษ์
 บวงสรวงเอย
 รำนุชฉายกรกรายลีลา
 ขอให้พบพระโอรส

จะจับระบำพื่อนรำถวาย
 รำนุชฉายให้งามงด
 ที่ปกปักพระโอรส
 ร่ายรำบวงสรวงถวายปวงเทวา
 พระไทรเจ้าข้าได้โปรดปราณี
 เกียรติปรากฏบนปฐพี

ปี่พาทย์รับ

-ร้องเพลงแม่ศรี-

เจ้าคนชื่อเอย
 ตั้งมั่นสัตยา
 จงรักพระจอมราชย์
 คุณพระปกเกศี
 แม่ศรีเอย
 พื่อนรำทำท่า
 ขอให้พบกุมารา
 แล้วรำรำไปตามบท

เจ้าคนชื่อชื่อวิหารี
 ในวิญญาณ์ภักดี
 ถวายชีวาตม์เป็นราชพลี
 เจ้าคนดีถึงหลเอย
 แม่ศรีวิหารี
 กัมเกศาประณต
 ประจักษ์ตาปรากฏ
 ช้อยชดไปเอย

-เพลงเร็ว-

-ขณะวิหารีรำ สุวีณาคุมขุดต่อไป พบขณะวิหารีรำจบพอดี-

-นางวิหารีดีใจวิ่งเข้าไปหา สุวีณาอุ้มพระโอรสไว้ นางวิหารีทำท่าหยอกล้อพระโอรส-

จากบทละครเรื่องไชยเชษฐาทั้ง 4 ฉบับ ที่กล่าวมานี้ สามารถสรุปบทบาทของนางวิหารีได้
 ดังตารางต่อไปนี้

บทละคร ข้อมูล	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับอยุธยา	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับพระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 2	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับกรมศิลปากร	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับ ปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์ เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ
เนื้อหา	กล่าวถึงนางวิหาร์ ในตอน - คั้นเรื่อง - กลางเรื่อง - ท้ายเรื่อง	กล่าวถึงนางวิหาร์ ในตอน - กลางเรื่อง - ท้ายเรื่อง	กล่าวถึงนางวิหาร์ ในตอน - กลางเรื่อง - ท้ายเรื่อง	กล่าวถึงนางวิหาร์ ในตอน - กลางเรื่อง - ท้ายเรื่อง
คำประพันธ์	- กลอนแปด หรือกลอนสุภาพ	- กลอนแปด หรือกลอนสุภาพ	- กลอนแปด หรือกลอนสุภาพ - มีการแทรก บทเจรจา ระหว่างตัวละคร	- กลอนแปด หรือกลอนสุภาพ - มีการแทรก บทเจรจาแต่เป็น การเจรจาแบบ เจรจาแทรก ระหว่างตัวละคร อื่นๆ กำลังทำบท
บทบาทการ แสดงของ นางวิหาร์	- บทบาทการรำตีบท	- บทบาทการรำตีบท	- บทบาทการรำตีบท - บทบาทการเจรจา ระหว่างตัวละคร - มีการรำเดี่ยว เพื่ออวดฝีมือ รำดูฉายนางวิหาร์ แบบสั้นคือมีบท ดูฉาย 1 บท บท แม่ศรี 1 บท	- บทบาทการรำตีบท - บทบาทการเจรจา แทรกระหว่างตัว ละครอื่นกำลังทำ บท - มีการรำเดี่ยว เพื่ออวดฝีมือ รำดูฉายนางวิหาร์ แบบสั้นคือมีบท ดูฉาย 2 บท บท แม่ศรี 2 บท
บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิก ของ นางวิหาร์	- มีความรู้ลึกซึ้งถนัด แบบมนุษย์ - ช่างพูด ช่างเจรจา - ขี้นั่น - ซอมน้อยใจ	- มีความรู้ลึกซึ้งถนัด แบบมนุษย์ - ช่างพูด ช่างเจรจา - ขี้นั่น - ซอมน้อยใจ	- มีความรู้ลึกซึ้งถนัด แบบมนุษย์ - ช่างพูด ช่างเจรจา - ขี้นั่น - ซอมน้อยใจ	- มีความรู้ลึกซึ้งถนัด แบบมนุษย์ - ช่างพูด ช่างเจรจา - ขี้นั่น - ซอมน้อยใจ

บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับอยุธยา	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับพระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ 2	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับกรมศิลปากร	บทละคร เรื่องไชยเชษฐ ฉบับ ปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์ เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ
ข้อมูล			
บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิก ของ นางวิพาร์	- ซื่อสัตย์และ จงรักภักดีต่อผู้มี พระคุณ - รู้เท่าทันคน - มีความเป็นผู้นำ - ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบ ดี	- ซื่อสัตย์และ จงรักภักดีต่อผู้มี พระคุณ - รู้เท่าทันคน - มีความเป็นผู้นำ - ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบ ดี	- ซื่อสัตย์และ จงรักภักดีต่อผู้มี พระคุณ - รู้เท่าทันคน - มีความเป็นผู้นำ - ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบ ดี

2.1.5 รูปลักษณะ บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิกของนางวิพาร์ ในละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐ์

จากการศึกษาบทละครทั้ง 4 ฉบับ ดังกล่าว พบว่ารูปลักษณะ บทบาท ลักษณะนิสัย และบุคลิกของนางวิพาร์ มีลักษณะแบบแผนเดียวกัน คือนางวิพาร์จะมีความรู้ตึกนิกคิตแบบมนุษย์ช่างพูด ช่างเจรจา ขี้บ่น ชอบน้อยใจ ซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ รู้เท่าทันคน มีความเป็นผู้นำ ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบดี กล่าวคือมีการยึดแบบแผนคาแรคเตอร์ของนางวิพาร์ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน ส่วนท่าร่าของนางวิพาร์นั้นครูโบราณได้มีแนวทางการคิดและประดิษฐ์ท่าร่าจากบทละครและพฤติกรรมของแมวตามธรรมชาติ

จากการศึกษาลักษณะและพฤติกรรมของแมวตามธรรมชาติ มีดังนี้

ในเหล่าบรรดาสัตว์เลี้ยงทั้งหลายที่ถูกคลีกับคนตั้งแต่อดีตกาลล่วงเลยมาถึงปัจจุบัน “แมว” ดูเหมือนว่าจะเป็นสัตว์ชนิดเดียวที่มี การสื่อสารกับคนเราด้วยสัมผัสพิเศษ บางครั้งแมวจะทำท่าทางไม่สนใจเจ้าของ และในบางเวลาแมวก็นั่งต่างอะไรกับสัตว์เลี้ยงที่รักสันโดษ ไม่สูงส่งกับใคร ราวกับว่ามันต้องอาศัยอยู่บนโลกนี้เพียงลำพัง และมองผู้คนที่อยู่รอบข้างเป็นแค่ความว่างเปล่า นั่นเป็นเพียงสัญชาตญาณและนิสัยบางอย่างที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดของแมวเท่านั้น ในท่าที่ที่นิ่งเฉย ไม่ดูคาย ไม่เอาใจใส่กับความเป็นไปรอบตัว ยังมีมิตรภาพและความรักซ่อนตัวอยู่ หากสังเกตและเรียนรู้การแสดงออกของแมว จะสามารถรับรู้ได้ว่า ในแววตา ในท่วงท่าลีลา อากักรต่างๆ ของแมวนั้นสื่ออารมณ์ ความรู้สึกหรือเจตนาใดออกมา

อุปนิสัยที่โคเคน 7 ประการของแมว

- การร้องเหมียวๆ หรือแมวๆ

แมวจะทำเสียงนี้ เมื่อรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แมวจะเริ่มรู้จักที่จะสร้างเสียงแบบนี้ตั้งแต่นั้นเป็นลูกแมว ซึ่งจะส่งเสียงนี้ในยามที่ต้องการความอบอุ่นจากแม่แมวและเวลาที่หิวนม ซึ่งเป็นกลไกที่เกิดจากสมองสั่งการ ให้เกิดเสียงร้องจากการสั่นของกล้ามเนื้อช่องคอตนเอง บางครั้งแมวจะทำเสียงนี้ในขณะที่หลับซึ่งคล้ายๆ กับเสียงกรน

- การรักที่จะนอนของแมว

“แมวขี้เซา” เป็นคำที่ใช้เรียกแมวที่รักการนอนเป็นชีวิตจิตใจ แมวจะใช้เวลาส่วนใหญ่กับการนอนหลับอย่างน้อย 17 ชั่วโมง ต่อวัน ซึ่งเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดมาจากแมวป่า ที่มักจะไมชอบออกล่าเหยื่อ หรือหาอาหารสักเท่าไร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแมวชอบที่จะนอนมากกว่า

- การข่วนเฟอร์นิเจอร์หรือสิ่งของ

พฤติกรรมกรข่วนของแมวนั้น เกิดจากเหตุผลหลายอย่าง ประเด็นแรกนั้นการข่วนเป็นการฝนเล็บให้สวยงาม และแมวมักมีความสุขที่ได้ทำเช่นนั้น อีกทั้งพฤติกรรมนี้ยังเป็นการสร้างอาณาเขตของตัวเองเพื่อป้องกันผู้บุกรุก แมวมักจะข่วนเป็นแนวตรงกับเสาหรือต้นไม้

- การนอนหงายแล้วกลิ้งไปมา

หลายคนมีความคิดที่ผิดว่าการที่แมวนอนโถหลังกับพื้น เป็นการแสดงพฤติกรรมที่ต้องการกำจัดหมัดออกจากร่างกาย ในความจริงแล้ว อาการเช่นนี้แสดงออกถึงความไว้วางใจในตัวคุณ เป็นการแสดงอาการยอมรับคุณหรือทักทายคุณ

- การคลอเคลียของแมว

แมวมีต่อมกลิ่นทั่วร่างกาย เช่น ริมฝีปาก สีข้าง หน้าผาก หางเป็นต้น กลิ่นจะกระจายติดตามร่างกายของผู้ที่แมวเข้าไปคลอเคลีย การแสดงอาการเช่นนี้ของแมวบ่งถึงความต้องการที่จะแสดงความเป็นเจ้าของ

- การเลียขน

การเลียสามารถกำจัดเศษขนที่หลุดร่วงและสิ่งสกปรกต่างๆ ซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้มีการเจริญใหม่ของชั้นผิวหนังและขน ยิ่งกว่านั้นน้ำลายของแมวยังช่วยลดอุณหภูมิในร่างกายของแมวด้วย ลูกแมวจะรู้จักการเลียขนตั้งแต่แรกเกิดโดยมีแม่แมวเป็นผู้สอนให้

- การใช้ถาดทรายของแมว

เพราะแมวมักจะถ่ายบนถาดทรายเสมอ ซึ่งถือเป็นพฤติกรรมที่ดี โดยเป็นสัญชาตญาณในการดำรงชีวิตในป่า เนื่องจากในป่า แมวจะมีพฤติกรรมหลบซ่อนศัตรูที่ไม่ให้ใครพบเห็น

ถือเป็นพฤติกรรมที่ถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนาน นั่นเป็นเหตุผลว่า ทำไมแมวจึงต้องการ
ฉาดทรายไว้หลบซ่อนของเสีย อันเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมนี้²

จากการศึกษานางวิพาร์(แมว)ในบทละครทั้ง 4 ฉบบ พบว่าลักษณะของของนางวิพาร์ใน
ส่วนของรูปลักษณ์นั้น นางวิพาร์มีชาติกำเนิดเป็นแมวซึ่งเป็นสัตว์เคี้ยวเอื้อง มีโครงสร้างร่างกาย
แบบที่เป็นแบบแมว คือมีลักษณะของมือและเท้าที่มีเล็บแหลมคมขุดคุ้ยพื้นดินได้ แม้วนางจะเป็น
สัตว์ก็ตาม แต่ก็ได้แสดงบทบาทของนางไว้ชัดแจ้งกับรูปลักษณ์ของนาง จากบทบาทการแสดง
ของนางวิพาร์นั้นจะเห็นได้ว่า นางเป็นต้นแบบของผู้หญิงที่มีความอดทน กล้าหาญ พร้อมทั้งจะ
เผชิญปัญหาต่างๆได้ด้วยตนเอง ในด้านลักษณะนิสัย นางวิพาร์มีนิสัยช่างพูด ช่างเจรจา ชี้นับ
ชอบน้อยใจ ดังบทกลอนที่ว่าชื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ รู้เท่าทันคน

ดังบทกลอนที่แสดงถึงลักษณะการช่างพูด ช่างเจรจา ที่ว่า

“แล้วทำเสียงแห้งแหบแสบคอ	พูดพ้อเปรียบเปรยเย็บหยัน
นี่หรือภูมินทร์ปิ่นเหม้นค	โอ๊ยไม่ทันเห็นเลยประหลาดนัก
แต่แรกคิดว่าใครหาไหนหนอ	เออมีรู้หม่อมพ่อเจ้าท่อนสัก
ข้าแปลกหน้าไปไม่ได้หัก	ยังมีอมมวันักมาทำไม”

ดังบทกลอนที่แสดงออกถึงลักษณะการชี้นับ ที่ว่า

“บัดนั้น	นางวิพาร์หลากใจหนักหนา
หรือผีสาวบังหุบังคา	มาหลอนหลอกหยอกข้าดอกกระมัง
คิดแล้วนางแมวยกมือไหว	ขอให้ได้พระกุมารเหมือนใจหวัง
เทพไทองค์ใดที่กำบัง	จะแต่งตั้งสังเวทที่คืนไทร
ข้าจะรำลุลยฉายถวายมือ	ให้เลื่องลือว่าแมวนี่รำได้
บนพลาทางแลดูไป	ก็เห็นหีบที่ในหลุมนั้น”

ดังบทกลอนที่แสดงออกถึงลักษณะการชอบน้อยใจ ที่ว่า

“บัดนั้น	วิพาร์น้อยใจเป็นนักหนา
คิดแก่นแล่นไปด้วยโกรธา	ดูคือนางมาแล้วว่าไป”

ดังบทกลอนที่แสดงออกถึงลักษณะชื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อผู้มีพระคุณ ที่ว่า

² DEE DAY. ธิปะณะ สาระแมว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ BORN FREE, 2548

“ครั้นถึงพระไตรสาขา   วิหารจึงแจ้งแถลงไข
มันฝังองค์พระโอรสไว้   อยู่ใต้ร่มไทรคันนี้”

จากตัวอย่างบทกลอนดังกล่าว สามารถวิเคราะห์ถึงบุคลิกของนางวิฬาร์ได้ ก็อนางวิฬาร์ จะมีความคล่องแคล่วว่องไว ปราดเปรียว มีความเป็นผู้นำ ฉลาดหลักแหลม มีปฏิภาณไหวพริบดี จากลักษณะนิสัยและบุคลิก ซึ่งศึกษาจากบทบาทและพฤติกรรมในเรื่อง ส่งผลให้รูปแบบการรำ ของ นางวิฬาร์นั้น เน้นการรำตีบทโดยสอดแทรกอารมณ์ทุกบท ได้แก่ บทโกรธ บทเปรียบเปรย เย้ยหยัน บทเสแสร้ง ทำทางการแสดงท่าร่ามกรำแบบร่อนรน สะบัดสะบิ้ง ลอยหน้า ห่มเข้า แรง กว่าตัวนางปกติ โนมล้ำตัวไปข้างหน้ามากกว่าปกติ และการกระโดดลอยตัว ในการรำบทที่จะ สอดแทรกจริตกิริยาการกระแอมในลำคอ การเปล่งเสียงร้องแบบแมวว่า แมว แมว แมว แมว ๆ ๆ ๆ...แมว เพื่อให้การแสดงได้อารมณ์สมจริงตามบทบาทมากขึ้น ด้วยลักษณะเฉพาะของนาง วิฬาร์ที่กล่าวมานี้ ผู้แสดงต้องใช้กลวิธีการรำที่จะถ่ายทอดบทบาทในรูปแบบผสมผสานของมนุษย์ และสัตว์ได้อย่างแนบเนียน แม้ว่าการแสดงละครไทยจะไม่ได้มีแบบแผนของการแสดงสีหน้า การใช้ดวงตา กำหนดไว้เป็นหลักของการฝึกแบบนาฏศิลป์อินเดียก็ตาม แต่ละครไทยยังต้องใช้ หลักการใช้สีหน้าประกอบการทำบทบาทเพื่อสื่อให้ผู้ชมทราบว่าตัวละครกำลังอยู่ในอารมณ์อะไร ตามบทละคร เช่นตอนนางแมวเย้ยข่ม นางแมวต้องเยาะเย้ย ถากถางพระไชยเชษฐ หลักอันเป็น เทคนิคการรำคือ นางแมวต้องแสดงออกทางสีหน้า สื่อออกมาด้วยดวงตา ว่ากำลังเยาะเย้ย ประชด ประชัน ถากถาง หรือมีอารมณ์โกรธเคียดแค้นแทนเจ้านายคือนางสุวิญา แต่การแสดงออกทาง แววตานั้นต้องมีความสอดคล้องกับหน้าตาที่แสดงด้วย มิใช่การตีบทตามบทร้องเท่านั้น เช่นบท ร้องที่ว่า “สบดเสียแล้วคะชีคร้านไป เขามีไซ่ขอพอใจเห็นเหม็นด์” ตัวละครกำลังทำบทถากถาง ประกอบกับการทำสีหน้าเยาะเย้ย โดยแสดงออกทางสายตาด้วย สายตาต้องจ้องอยู่ที่พระไชยเชษฐ

ในกรณีที่มีการบอกลบผู้แสดงสามารถฟังได้ แต่ไม่ควรหันไปมอง เพราะจะทำให้ผู้แสดง เสียสมาธิในการแสดง การใช้น้ำเสียงที่สูงและต่ำ หรือการทำเสียงเลียนแบบแมว รวมไปถึงกิริยา ท่าทางของแมวก็น่าเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งจะช่วยเสริมบุคลิกของตัวละครนางวิฬาร์หรือนางแมวให้ชัดเจน มากกระทั่งผู้ชมเข้าใจว่าเป็นแมวจริงๆ

2.2 ความเป็นมาของการแสดงบทบาทนางวิฬาร์ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ

2.2.1 ความเป็นมา

ตามหลักฐานบทบาทและท่าร่าของนางวิฬาร์ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐ เป็นการแสดง ที่มาจากวงสวนกุหลาบ โดยมีเจ้าจอมมารคัททิมาเป็นละครหลวงที่เล่นละครของพระเจ้าอยู่หัว

เป็นละครในอยู่³ ตรงกับในสมัยรัชกาลที่ 2 ที่นายบุญมี บุญยัง เป็นครูสอนละครนอกที่มีชื่อเสียง น่าจะได้รับการเชิญเข้าไปแนะนำแนวทางรูปแบบการแสดงเนื่องจากเรื่องไชยเชษฐาเป็นละครนอก สันนิษฐานว่าบทบาท และทำร้ายของนางวิฬาร์น่าจะมาจากทางครุละครในเป็นส่วนใหญ่ และครูทางด้านละครนอกเป็นส่วนเสริม ที่เรียกว่า “ทางเล่น” นำมาผสมผสานระหว่างละครนอกกับละครใน กระทั่งออกมาเป็นรูปแบบการแสดงละครนอกแบบหลวง⁴

ในสมัยนั้นการแสดงละครจะนำบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ รวมถึงเรื่อง ไชยเชษฐา มาเรียบเรียงหรือปรับปรุงเพื่อใช้แสดง โดยอาจมีการแต่งเพิ่มเติมเพื่อให้การแสดงแต่ละครั้งมีความสมบูรณ์ตามความที่กล่าวไว้ในบทพระราชนิพนธ์ สำหรับบทรำฉุยฉายนางวิฬาร์นั้นไม่มีในบทพระราชนิพนธ์ มีเพียงบทกลอนกล่าวไว้ในตอนพบพระโอรสเท่านั้น อาจารย์มนตรี ตราโมท ได้แต่งบทขับร้องฉุยฉายแบบสั้นขึ้น โดยมีบทฉุยฉาย 1 บท และบทแม่ศรี 1 บท เพื่อให้บทละครมีความสมบูรณ์ และใช้ประกอบการรำฉุยฉายนางวิฬาร์ สำหรับกระบวนทำรำฉุยฉายนางวิฬาร์นั้น อาจารย์สุภลักษณ์ ภทรนาวิก (หม่อมครู) และอาจารย์มัลลิก คงประภัสร์ (ครูหมั่น) ร่วมกันประดิษฐ์ทำรำ โดยเฉพาะบางกระบวนทำรำของนางวิฬาร์น่าจะมาจากการแสดงละครที่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง กรุงเทพฯ เพราะว่าครูหมั่นท่านเป็นเจ้าของคณะละครที่แสดงประจำที่ดังกล่าว ท่านจึงนำลีลาท่าทางบางลักษณะของนางวิฬาร์มาสอดแทรกในกระบวนการแสดง และปรับปรุงให้เป็นแบบแผนตามรูปแบบละครหลวง นอกจากนี้จากการสืบค้นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิทำให้ทราบว่าที่ผ่านมาไม่ปรากฏว่ามีการถ่ายทอดและนำการแสดงรำฉุยฉายนางวิฬาร์ มาแสดงเผยแพร่อีกนับตั้งแต่อาจารย์พรรัตน์ หวังในธรรม แสดงในปี พ.ศ. 2504

ต่อมาอาจารย์ลมูล ชมะคุปต์และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช ซึ่งเป็นผู้ได้รับการสืบทอดบทบาทและทำรำมาจากเจ้าจอมมารคาทิมทิพย์ แห่งวังสวนกุหลาบ ก็ได้้นำการแสดงละครนอกเรื่อง ไชยเชษฐา ตอนนางแมวเขี้ยวซุ่ม มาถ่ายทอดในวิทยาลัยนาฏศิลป์ โดยได้ถ่ายทอดกระบวนทำรำให้กับอาจารย์พรรัตน์ หวังในธรรม ได้แสดงเป็นนางวิฬาร์คนแรกของกรมศิลปากร ในปี พ.ศ. 2504 ได้แสดงในงานพระราชพิธีบวงสรวงพระสยามเทวาธิราช ต่อมาได้บรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของการศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 3 คณะศิลปศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ด้วย

³ สัมภาษณ์ อาจารย์พรรัตน์ หวังในธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม, 11 มกราคม 2550

⁴ สัมภาษณ์ อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ นักวิชาการศึกษา 6 ฝ่ายตำรา สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 19 มิถุนายน 2550.

โดยสันนิษฐานว่าเหตุที่มีการบรรจุละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ีคอนนางแมวย้ายซุ่ม ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนนั้นมี 4 ประการคือ

1. คอนนางแมวย้ายซุ่ม เป็นตอนสำคัญของเรื่องไชยเชษฐ
2. คอนนางแมวย้ายซุ่ม สามารถรับบท ส่งบท และเสริมบทให้กับตัวละครอื่นๆได้
3. คอนนางแมวย้ายซุ่ม เป็นตอนที่ชูบทนางวิฬาร์
4. ผู้ที่นำการแสดง คอนนางแมวย้ายซุ่ม มาถ่ายทอด กล่าวคือเจ้าจอมมารดาทับทิม อาจารย์ลมูล ขมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช มีความสามารถในการแสดงบทนางวิฬาร์ในตอนดังกล่าวได้อย่างชำนาญ

ส่วนบทบาทและทำร้ายของนางวิฬาร์ในตอนอุบายนางทั้งเจ็ดถึงพบพระโอรสนั้น อาจารย์มัลล ี คงประภัสร์ อาจารย์ลมูล ขมะคุปต์ อาจารย์เฉลย สุขะวณิช อาจารย์สอาด แสงสว่าง อาจารย์ผัน โมรากุล และครูผู้ใหญ่อีกหลายท่านได้ร่วมกันฝึกซ้อมขึ้นตามรูปแบบการแสดงละครหลวง จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสารประกอบการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้ทราบว่าแต่เดิมการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐ นิยมแสดงคอนนารายณ์ธิเบศร์ประพาสา และคอนนางแมวย้ายซุ่มเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 มีการจัดงานเทิดเกียรติอาจารย์ลมูล ขมะคุปต์ ขึ้น ณ เวทีสังคีตศาลา ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม จึงได้ถ่ายทอดทำร้ายของนางวิฬาร์ให้กับอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ ในตอนอุบายนางทั้งเจ็ดถึงนางแมวย้ายซุ่ม เพื่อแสดงในงานดังกล่าว

2.2.2 รูปแบบการแสดง

แสดงตามบทบาทที่ได้กล่าวไว้ในบทละคร ซึ่งมีการแสดงเป็นแบบการรำตีบท การเจรจา ซึ่งเป็นการเจรจาแบบแทรกในขณะที่ตัวละครอื่นกำลังทำบท โดยผู้แสดงเป็นผู้กำหนดคำเจรจาคด้วยตนเอง เป็นการใช้ทำร้ายพื้นฐานของตัวนาง แต่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับบุคลิกของแมวจึงมีความคล่องแคล่ว รวดเร็ว และสอดแทรกกริยาทำทางที่เลียนแบบจากธรรมชาติของแมวจึง เช่น การเปล่งเสียงร้องแบบแมว การกระโดด การเดินแบบสะอึกตัวขึ้นซึ่งคล้ายกับการเดินแบบข่องของแมว

ละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ีคอนนางแมวย้ายซุ่ม มีรูปแบบการแสดงแบ่งเป็นตอนย่อยได้คือ

1. ตอนวางอุบายถือเป็นส่วนประกอบของการแสดง
2. ตอนพบพระโอรสถือเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่อง
3. ตอนพบพระโอรสที่มีการรำเดี่ยว(รำอุบายนางวิฬาร์) เป็นส่วนประกอบของการแสดง

นอกจากนี้การรำเคี้ยวชุกฉุยฉาของนางวิฬาร์ที่ปรากฏในตอนพบพระโอรสนี้ ยังมีจุดประสงค์ เพื่อเป็นการอวดฝีมือ การรำเคี้ยวหรือการรำฉุยฉานี้แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่มุ่งมั่น ตั้งมั่น สงบนิ่ง รวมถึงการคลบันดาลให้สมหวัง เสมือนเป็นการดำเนินเรื่องร่วมกับบทบาทตัวละครอื่นๆ ในตอนที่กล่าวนี้ จะมีตัวละครต่างๆ ทำหน้าที่กระตุ้นให้ตัวละครสามารถเจรจาและส่งอารมณ์ให้สมจริง หรือการส่งบทให้กันระหว่างผู้แสดง ซึ่งในตอนอื่นๆมีเพียงการตีบทและสนทนาได้ตอบกันเท่านั้น เช่น อารมณ์โกรธ ในตอนนางแมวเขี้ยวข่ม นางวิฬาร์ทำบทโดยการเขี้ยวเขี้ยวกลางพระไชยเชษฐ แสดงให้เห็นว่าการเขี้ยวเขี้ยวกลาง หรือการเขี้ยวข่มเหนือกว่าการเอาคืน เพราะในตอนอื่นๆนางวิฬาร์รู้เรื่องราวต่างๆแต่ไม่สามารถพูดได้ เปรียบเสมือนน้ำท่วมปาก

ดังนั้นรูปแบบการแสดงของนางวิฬาร์จึงมี 2 รูปแบบ คือรูปแบบการรำและรูปแบบการเจรจา รูปแบบการรำของนางวิฬาร์นั้น จะเป็นการรำแบบตีบทชนิดที่เรียกว่าตีบทแบบคำต่อคำ หรือการตีบททุกคำ และการรำเคี้ยวเพื่ออวดฝีมือ รูปแบบการเจรจาจะเป็นการเจรจาแบบแทรกในระหว่างที่ตัวละครอื่นๆ กำลังทำบท โดยไม่มีการเจรจาแบบสนทนาระหว่างตัวละคร

2.2.3 ผู้สืบทอด

จากการศึกษาข้อมูลการถ่ายทอดการรำของนางวิฬาร์ ในการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐ พบว่า เจ้าจอมมารดาลูกจันทร์ ในรัชกาลที่ 2 และเจ้าจอมอรุณบุษบา ในรัชกาลที่ 4 ได้นำการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ตอนอุบายนางทั้งเจ็ด ตอนนารายณ์ธิเบศร์ประพาสาป่า ตอนพบพระโอรส และตอนนางแมวเขี้ยวข่ม มาถ่ายทอดให้กับเจ้าจอมมารดาทับทิม จากนั้นเจ้าจอมมารดาทับทิมได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำให้กับอาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช และอาจารย์ทั้ง 2 ท่าน ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำให้กับอาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ส่วนตอนพบพระโอรสนั้นอาจารย์ลมูล ยมะคุปต์ อาจารย์เฉลย สุขะวณิช ร่วมกับอาจารย์ตัน โมรากุล อาจารย์สอาด แสงสว่าง และอาจารย์มัลลิก คงประภัสร์ ได้ร่วมกันถ่ายทอดกระบวนท่ารำและร่วมกันฝึกซ้อมให้กับอาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม

การแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐ ตอนอุบายนางทั้งเจ็ด อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำนางวิฬาร์ให้กับอาจารย์เฉลิมศักดิ์เขียนสำราญ และนางสาวจิราพรธม เอี่ยมแก้ว (ผู้วิจัย)

ตอนนารายณ์ธิเบศร์ประพาสาป่า อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำพระนารายณ์ธิเบศร์ให้กับอาจารย์บรากรม เพชรน้อย

ตอนพบพระโอรส อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำนางวิฬาร์ให้กับอาจารย์เฉลิมศักดิ์เขียนสำราญ และนางสาวจิราพรธม เอี่ยมแก้ว (ผู้วิจัย)

ตอนพบพระโอรส อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้ถ่ายทอดกระบวนท่ารำนางวิฬาร์ให้กับอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เขียนสำราญ และนางสาวจิราพรธม เอี่ยมแก้ว (ผู้วิจัย)

คอนนางแมวยัยซุ่ม อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้ถ่ายทอดกระบวนการทำรำนางวิฬาร์ ให้กับอาจารย์สัญญาชัย สุขสำเนียง อาจารย์นิลวรรณ ถมิ่งรักษ์สัตว์ อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสำราญ อาจารย์มิ่งขวัญ ถาวรศักดิ์ และนางสาวจิราพรรณ เอี่ยมแก้ว (ผู้วิจัย)

ส่วนการรำนวลนางวิฬาร์ ที่ปรากฏอยู่ในตอนพบพระโอรสนั้น อาจารย์ศุภลักษณ์ กัทธนาวิก และอาจารย์มัลลิกา คงประภัสร์ ได้ร่วมกันประดิษฐ์ท่ารำและถ่ายทอดกระบวนการท่ารำ ให้กับอาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม และอาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ได้ถ่ายทอดกระบวนการท่ารำ ให้กับอาจารย์เฉลิมศักดิ์เข็นสำราญ จากนั้นอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เข็นสำราญ ได้ถ่ายทอดกระบวนการท่ารำให้กับนางสาวสุรรัตน์ จินพงษ์ นางสาวบุณชริกา อรัณยกานนท์ นางสาวสันทิสิรี แสงชัน นางสาวสมศรี เหมชาติลือชัย และนางสาวจิราพรรณ เอี่ยมแก้ว (ผู้วิจัย)

มีผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดท่ารำคอนนางแมวยัยซุ่มเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นท่ารำที่ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนในสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ส่วนการรำเดี่ยวชูดนุชนางวิฬาร์มีการแพร่หลายไม่มากนัก ทั้งนี้เนื่องจากการต่อท่ารำเพื่อใช้ประกอบการเรียนรายวิชาอาศรมศึกษาและการสอบรำเดี่ยวมาตรฐาน ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยนเรศวร ในขณะที่ท่ารำของนางวิฬาร์ในตอนอื่นๆมิได้ถูกถ่ายทอดและเผยแพร่แต่อย่างใด ดังตารางการถ่ายทอดท่ารำของนางวิฬาร์ต่อไปนี้

คอนอุบายนางทั้งเจ็ด (ตัวนางวิฬาร์)	คอนนารายณ์ริเบศร์ ประพาสาป้า	คอนพบ พระโอรส	รำดูยฉายนางวิฬาร์	คอนนางแมว เยี้ยซุ่ม
เจ้าจอมมารดา ลูกจันทร์ในร.2 เจ้าจอมอรุณ บุษบา ในร.4 ↓ เจ้าจอมมารดาทับทิม ↓ ลมุล ชมะคุปต์ เฉลย สุขะวณิช ↓ นพรัตน์ หวังในธรรม ↓ เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ ↓ จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว	เจ้าจอมมารดา ลูกจันทร์ในร.2 เจ้าจอมอรุณ บุษบา ในร.4 ↓ เจ้าจอมมารดาทับทิม ↓ ลมุล ชมะคุปต์ ↓ นพรัตน์ หวังในธรรม ↓ บรากรรม เพชรน้อย	เจ้าจอมมารดา ลูกจันทร์ในร.2 เจ้าจอมอรุณ บุษบาในร.4 ↓ เจ้าจอมมารดา ทับทิม ↓ ลมุล ชมะคุปต์ เฉลย สุขะวณิช ↓ ลมุล ชมะคุปต์ เฉลย สุขะวณิช คัน โมรากุล สอาด แสงสว่าง มัลลิตกประภัสร์ ↓ นพรัตน์ หวังในธรรม ↓ เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ ↓ จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว	สุกลักษณ์ ภัทรนาวิก มัลลิต คงประภัสร์ ↓ นพรัตน์ หวังในธรรม ↓ เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ ↓ สุวีรัตน์ จินุพงษ์ บุญจาริกา อริณยกานนท์ ถิ่นห้สรี แสงชัน สมศรี เหมชาติลีอิชัย จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว	เจ้าจอมมารดา ลูกจันทร์ในร.2 เจ้าจอมอรุณ บุษบา ในร.4 ↓ เจ้าจอมมารดา ทับทิม ↓ ลมุล ชมะคุปต์ เฉลย สุขะวณิช ↓ นพรัตน์ หวังในธรรม ↓ สัตยชัย สุขสำเนียง นิตวรรณ ถม้งรักษ์สัดว์ เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ มิ่งขวัญ ถาวรศักดิ์ จิราพรรณ เอี่ยมแก้ว

สรุป

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา 4 ฉบับ คือฉบับอยุธยา ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ฉบับกรมศิลปากร และฉบับปรับปรุงปี พ.ศ.2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เช่นสาราญ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันคือ

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ฉบับอยุธยา มีลักษณะเด่นคือ มีคำขึ้นต้นบทกลอนที่แตกต่างกันเป็นจำนวนมาก

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 มีลักษณะเด่นคือ มีการแบ่งกลอนบทละครเป็นตอน 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 นางสุวิญชาถูกขังไว้

ตอนที่ 2 พระไชยเชษฐาตามนางสุวิญชา

ตอนที่ 3 พระไชยเชษฐาเข้าเฝ้าท้าวสิงหล

ตอนที่ 4 อภิเษกพระไชยเชษฐา

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ฉบับกรมศิลปากร มีลักษณะเด่นคือ มีการแต่งบทอุบายนางวิฬาร์แบบสั้นขึ้น โดยมีการแต่งบทอุบาย 1 บท และบทแม่ศรี 1 บท

บทละครนอกเรื่องไชยเชษฐา ฉบับปรับปรุงปี พ.ศ. 2536 โดยอาจารย์เฉลิมศักดิ์ เช่นสาราญ มีลักษณะเด่นคือ มีการแต่งบทอุบายนางวิฬาร์แบบยาวขึ้น โดยเพิ่มบทอุบายนางวิฬาร์ที่จากเดิมมีบทอุบาย 1 บท และบทแม่ศรี 1 บท เป็นบทอุบาย 2 บท และบทแม่ศรี 2 บท กระทั่งเป็นอุบายนางวิฬาร์แบบยาวที่มีความสมบูรณ์

บทบาทและทำรำของนางวิฬาร์ในละครนอกเรื่องไชยเชษฐา เป็นการแสดงที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากวงสวนกุหลาบ โดยมีเจ้าจอมมารดาทับทิมเป็นผู้แสดงละครใน และนายบุญมีบุญยัง เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญด้านละครนอก บทบาทและทำรำของนางวิฬาร์น่าจะมาจากครูทั้งสองท่าน ผนวกแบบแผนการแสดงของละครนอกและละครในเข้าด้วยกัน กระทั่งเป็นแบบแผนของละครนอกแบบหลวงในปัจจุบัน ทั้งนี้อาจารย์ลมูล ชมะคุปต์ และอาจารย์เฉลย สุขะวณิช เป็นผู้ได้รับการสืบทอดบทบาทและทำรำของนางวิฬาร์ มาจากวงสวนกุหลาบ และนำมาถ่ายทอดในวิทยาลัยนาฏศิลป์ ส่วนบทบาทและทำรำนางวิฬาร์ ในตอนพบพระโอรสนั้น อาจารย์ลมูล ชมะคุปต์ อาจารย์เฉลย สุขะวณิช ร่วมกับอาจารย์ฝั้น โมรากุล อาจารย์สอาด แสงสว่าง และอาจารย์มัลลิกา คงประภัสร์ ได้ร่วมกันฝึกซ้อมขึ้น

การแสดงละครจะนำบทละครพระราชนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ รวมถึงเรื่องไชยเชษฐาคู่มาเรียบเรียงเพื่อใช้แสดง โดยอาจมีการแต่งเพิ่มเติมเพื่อให้การแสดงแต่ละครั้งมีความสมบูรณ์ตามความที่กล่าวไว้ในบทพระราชนิพนธ์ สำหรับบทรำอุบายนางวิฬาร์นั้นไม่มีในบทพระราชนิพนธ์ มีเพียงบทกลอนกล่าวไว้ในตอนพบพระโอรสเท่านั้น อาจารย์มนตรี ตราโมท ท่านจึงได้แต่งบทขับร้องอุบายแบบสั้นขึ้นเพื่อใช้ประกอบการแสดง ส่วนทำรำอุบายนางวิฬาร์นั้นอาจารย์สุภลักษณ์

ภัทรนาวิก (หม่อมครู) กับอาจารย์มัลลี คงประภัสร์ (ย่าหมั่น) เป็นผู้ร่วมกันประดิษฐ์ทำรำขึ้น โดยเฉพาะบางกระบวนการทำรำของนางวิพาร์น่าจะมีเค้าที่มาจากการแสดงละครที่ศาลหลักเมือง กรุงเทพฯ เพราะอาจารย์มัลลี คงประภัสร์ ท่านเป็นเจ้าของคณะละครที่แสดงประจำอยู่ที่ดังกล่าว ท่านจึงอาจนำลีลาท่าทางบางลักษณะของนางวิพาร์มาสอดแทรกในกระบวนการแสดง และปรับปรุงให้เป็นแบบแผนตามรูปแบบละครหลวง เท่าที่ผ่านมานี้ไม่ปรากฏว่ามีการนำรำอุบาย นางวิพาร์มาแสดงในกรมศิลปากร แต่เดิมการแสดงละครนอก เรื่องไชยเชษฐา นิยมแสดงต่อนาราชาธิเบศร์ประพาสป่า และต่อนางแมวเข็ญซุ่มเท่านั้น เนื่องจากในปีพ.ศ. 2536 มีการจัดงานเทศกาลเรืออาจารย์มุลมุล ยมะคุปต์ อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม จึงได้ถ่ายทอดกระบวนการทำรำนางวิพาร์ตลอดจนการรำอุบายนางวิพาร์ให้แก่อาจารย์เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ สำหรับแสดงเป็นนางวิพาร์ในตอนอุบายนางทั้งเจ็ดถึงนางแมวเข็ญซุ่ม เพื่อแสดงในงานเทศกาลเรืออาจารย์มุลมุล ยมะคุปต์

ละครนอกเรื่องไชยเชษฐาตอนอุบายนางทั้งเจ็ดถึงนางแมวเข็ญซุ่ม ในตอนที่กล่าวนี้ จะมีตัวละครต่างๆทำหน้าที่กระตุ้นให้ตัวละครสามารถเจรจาและส่งอารมณ์ให้สมจริง หรือการส่งบทให้กันระหว่างผู้แสดง ซึ่งในตอนอื่นๆ มีเพียงการตีบทและสนทนาโต้ตอบกันเท่านั้น เช่น อารมณ์โกรธ ในตอนนางแมวเข็ญซุ่ม นางวิพาร์ทำบทโดยการเยาะเย้ยถากถางพระไชยเชษฐา แสดงให้เห็นว่าการเยาะเย้ยถากถาง หรือการเข็ญซุ่มเหนือกว่าการเอาคืน เพราะในตอนอื่นๆนางวิพาร์รู้เรื่องราวต่างๆแต่ไม่สามารถพูดได้ เปรียบเสมือนน้ำท่วมปาก ผลทำให้รูปแบบการแสดงของนางวิพาร์นั้นมี 2 รูปแบบ คือรูปแบบการรำและรูปแบบการเจรจา โดยรูปแบบการรำของนางวิพาร์จะมีลักษณะการรำแบบตีบทชนิดที่เรียกว่าตีบทแบบคำต่อคำ และการรำเคี้ยวเพื่ออวดฝีมือ รูปแบบการเจรจาจะเป็นการเจรจาแบบแทรก ในระหว่างที่ตัวละครอื่นๆ กำลังทำบท

การถ่ายทอดการรำของนางวิพาร์ ในการแสดงละครนอกเรื่องไชยเชษฐา พบว่ามีผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำต่อนางแมวเข็ญซุ่มเป็นมากที่สุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเป็นทำรำที่ถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย รองลงมาเป็นการรำเคี้ยวชุดอุบายนางวิพาร์ ในขณะที่ทำรำของนางวิพาร์ในตอนอื่นๆ มิได้ถูกถ่ายทอดและเผยแพร่แต่อย่างใด

ด้วยลักษณะเฉพาะของนางวิพาร์ที่กล่าวมานี้ ผู้แสดงจึงจำเป็นต้องใช้กลวิธีการรำที่จะถ่ายทอดบทบาทในรูปแบบผสมผสานของมนุษย์และสัตว์ได้อย่างแนบเนียน โดยเฉพาะละครไทยต้องใช้หลักการใช้สีหน้าประกอบการทำบทบาทเพื่อสื่อให้ผู้ชมทราบว่าตัวละครกำลังอยู่ในอารมณ์อะไรตามบทละคร หลักอันเป็นเทคนิคการรำคือ นางแมวต้องแสดงออกทางสีหน้า สีออกมากด้วยดวงตา ว่ากำลังเยาะเย้ย ประชดประชัน ถากถาง หรือมีอารมณ์โกรธเคียดแค้นแทนเจ้านายคือนางสุวิญา แต่การแสดงออกทางแววตานี้ต้องมีความสอดคล้องกับหน้าตาที่แสดงด้วย การใช้ น้ำเสียงที่สูงและต่ำ หรือการทำเสียงเลียนแบบแมว รวมไปถึงกิริยาท่าทางของแมวก็นับเป็นสิ่งสำคัญจะเป็นส่วนเสริมบุคลิกของตัวละครนางวิพาร์หรือนางแมวให้ชัดเจนมากกระทั่งผู้ชมเข้าใจว่าเป็นแมวจริงๆ